

**Guia
per a la gestió
de la diversitat religiosa
als centres educatius**

**Generalitat
de Catalunya**

**Guia
per a la gestió
de la diversitat religiosa
als centres educatius**

**Generalitat
de Catalunya**

© Generalitat de Catalunya

Primera edició: juny de 2010

Edició a cura d'Editorial Mediterrània

www.editorialmediterrania.cat

ISBN: 978-84-8334-999-1

Impressió: Agpograf

DL: B-27.090-2010

ÍNDEX

● I. Principis d'actuació	9
1. Suggeriments i pautes d'actuació generals	9
1.1 Defugim essencialismes culturals i dogmatismes religiosos exclusivistes	9
1.2 Defensem el bé superior de l'infant o adolescent	10
1.3 Reconeguem i siguem conseqüents amb els principals valors que fonamenten la pràctica educativa i la convivència social	10
1.4 Siguem extremadament curosos en l'establiment de normatives que afecten els drets fonamentals i la legislació vigent	11
1.5 Concebem l'escola com un àmbit on s'ensenya, s'aprèn i es practica una ètica compartida	12
2. Aspectes legals a tenir en compte	12
3. Aconfessionalitat, laïcitat i pluralitat religiosa a l'escola	13
4. Paternalisme i delegació de responsabilitats educatives	15
● II. Recomanacions	19
1. Celebracions i commemoracions en els centres educatius	19
1.1 Entre la tradició i el respecte a la diversitat	20
1.2 Calendari escolar i calendaris litúrgics	22
2. L'alimentació als menjadors escolars i la diversitat religiosa	24
2.1 La complexitat es pot gestionar correctament	24
2.2 Prescripcions alimentàries per motius religiosos	26
3. El vestuari i l'ús de símbols religiosos	27
3.1 El noi o la noia és sempre subjecte de drets	28
3.2 No totes les formes de vestir mereixen el mateix tractament	30
3.3 Signes o vestimentes dels educadors	31
4. El currículum i la diversitat religiosa	32
4.1 Objeccions familiars al currículum per motius religiosos	34
4.2 Objeccions familiars a les activitats complementàries i extraescolars del centre	38
4.3 Algunes recomanacions	40
● Annex I. Referències legals	43
Declaració Universal dels Drets Humans	43
Declaració Universal dels Drets de l'Infant	44
Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides	45
Constitució espanyola	46
Estatut d'Autonomia de Catalunya (2006)	47

Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació	49
Llei orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de llibertat religiosa	51
Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del codi penal	52
Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació	55
Acord entre l'Estat espanyol i la Santa Seu sobre Ensenyament i Afers Culturals	57
Acord de Cooperació de l'Estat espanyol amb la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España	58
Acord de Cooperació de l'Estat espanyol amb la Federación de Comunidades Israelitas de España	60
Acord de Cooperació de l'Estat espanyol amb la Comisión Islámica de España	62
Resolucions anuals de la Secretaria General del Departament d'Educació que aproven les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres educatius docents	64
● Annex II. Fitxes informatives sobre confessions religioses	68
Església Catòlica	68
Esglésies evangèliques	73
Judaisme	76
Islam	80
Església Adventista del Setè Dia	84
Esglésies ortodoxes	87
Budisme	90
Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies	94
Fe Bahà'í	97
Hinduisme	100
Sikhisme	103
Testimonis Cristians de Jehovà	106
● Bibliografia	111
Webs	111
Publicacions	111

La diversitat de creences i d'opcions de pensament, de consciència i de religió, ha estat una característica històrica al nostre país. Tanmateix, al llarg dels darrers anys, aquesta diversitat ha anat en augment, tal com es corrobora amb les últimes dades del Mapa de les Religions a Catalunya.

Ahora, aquesta diversitat religiosa i de creences es tradueix en diverses maneres de fer que es visualitzen en l'entorn quotidià de les persones que formem la societat catalana d'avui. L'àmbit educatiu no queda exempt d'aquestes manifestacions de pluralitat. En un espai de convivència tan intensa com són els centres educatius, i amb un valor formatiu clau per a la cohesió social, es requereix una correcta gestió de la diversitat per poder garantir el respecte per la llibertat religiosa i de pensament a cadascun dels agents de l'àmbit escolar: alumnes, famílies i professionals dels centres.

Amb la mateixa vocació que les altres guies que s'han anat editant des de la Direcció General d'Afers Religiosos, aquesta que teniu a les mans pretén oferir orientació i suport a totes les persones que es troben gestionant, dia a dia, la diversitat religiosa i les pràctiques concretes que se'n deriven.

La guia ofereix uns principis d'actuació que poden servir per orientar en diversos moments les qüestions relacionades amb la diversitat religiosa. Recull també la legislació més rellevant en la matèria, i revisa sintèticament els trets més rellevants de les confessions religioses del país. A més, compta amb un apartat de recomanacions específiques

que aborden les qüestions que amb més freqüència requereixen una correcta gestió de la pluralitat. Molts professionals de l'àmbit educatiu ja duen a terme bones pràctiques en aquest terreny, i considerem d'utilitat recollir-les en una guia que pot estendre els bons resultats de la seva aplicació als diversos centres educatius del país.

L'elaboració d'aquesta guia ha comptat amb la valuósíssima aportació del centre d'Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR), dels pedagogs Joan Canimas i Francesc Carbonell, així com dels responsables de diverses entitats religioses del país. Volem, doncs, explicitar el nostre agraïment pels esforços esmerçats en aquesta col·laboració.

Continuem avançant, doncs, en els objectius fixats al Pla de Govern 2007-2010, fent efectiu el principi de laïcitat com a millor garant dels drets de la llibertat religiosa i de pensament, per fomentar una convivència ciutadana respectuosa amb les conviccions dels ciutadans i amb les lleis democràtiques comunes de què ens hem sabut dotar.

Aquesta guia és una eina orientativa sense afany d'imposicions que continua amb el compromís del Govern per consolidar una cohesió social perfectament compatible amb la diversitat característica del nostre país.

Josep-Lluís Carod-Rovira

Vicepresident del Govern

Com a conseller d'Educació em plau presentar-vos aquesta guia, elaborada pel Departament de la Vicepresidència, i en la qual hem participat. La guia ofereix informació bàsica, rigorosa i sistemàtica sobre la normativa i la diversitat d'opcions religioses existents a la nostra societat —cada vegada més plural—, així com eines per poder-la gestionar en els centres educatius, on aquesta pluralitat també és evident, des del principi de laïcitat de l'ensenyament públic que propugna l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Precisament, una de les principals finalitats de l'educació és contribuir que els nois i les noies aprenguin a conviure en el respecte de la igualtat de drets i deures i, des de la diversitat, amb el convenciment que no hi ha un únic model de vida aplicable a tothom. Recordem, així, que dos dels pilars fonamentals de l'educació del segle XXI són aprendre a ser i aprendre a conviure.

Volem que els centres educatius segueixin contribuint a crear un marc de convivència més ric i més respectuós, a partir del coneixement de les bones pràctiques ja existents. A l'escola actual hi ha la necessitat de conjugar aspectes socials que pertanyen a l'àmbit individual i privat amb d'altres que formen part de l'àmbit col·lectiu i públic. En aspectes com aquests, que afecten sentiments identitaris profunds, cal una acció tutorial rigorosa, però alhora considerada i propera. Per tant, com a educadors i educadores hem de ser conscients que ensenyar a conviure és, entre altres coses, enfrontar-se a les inseguretats, als conflictes de relació diària, i evitar els prejudicis existents. D'aquesta manera, acompanyar en l'exercici de cercar respostes es converteix en

una activitat educativa constructiva de primer ordre; sobretot si l'adeqüem a cada situació i després d'un procés de coneixement i valoració compartit

En definitiva, la guia ofereix a la comunitat educativa, i especialment als professionals de l'educació, alternatives per a cada situació, a partir d'una argumentació al més sòlida possible, i sempre d'acord amb el marc normatiu. Per tant, aquesta no vol ser una guia «de receptes», sinó una guia per a la reflexió ponderada i ben fonamentada. Un cop més, hem de sentir-nos orgullosos de poder comptar amb recursos com aquests, que ajuden els docents del nostre país en la complexa, però alhora gratificant, tasca d'educar.

Ernest Maragall i Mira

Conseller d'Educació

I. PRINCIPIS D'ACTUACIÓ

1. Suggeriments i pautes d'actuació generals¹

1.1 Defugim essencialismes culturals i dogmatismes religiosos exclusivistes

L'escola és un espai privilegiat on tots els ciutadans i ciutadanes adquireixen uns coneixements i uns hàbits de socialització i de relació amb els altres. És per això que un dels objectius bàsics de l'escola ha de ser ensenyar i aprendre a conviure, i justament la convivència exigeix posar l'accent en tot allò que ens uneix més que en el que ens separa. Per tant, defugir d'essencialismes culturals i de plantejaments religiosos exclusivistes és una condició bàsica per a la convivència.

Hem d'evitar el que podríem anomenar «essencialisme educatiu», que seria tenir al cap «l'alumne ideal» segons les pròpies conviccions i models de vida, i confrontar-hi «l'alumne real», que és el noi o la noia que el centre educatiu acull. Aquesta actitud portaria a construir estereotips negatius sobre l'alumnat, i a voler imposar-los les pròpies conviccions i models de vida.

L'escola ha de tenir en consideració i respectar la religió o les conviccions personals de l'alumnat, sempre que no entrin en contradicció amb els Drets Humans o la resta de drets fonamentals. Els professionals de l'educació han de tenir sempre ben present que la convivència es construeix mitjançant processos en els quals la raó és important, però que també ho són, i molt, els sentiments i els afectes.

També cal tenir present que molts nois i noies tenen com a referència darrera les creences religioses dels seus familiars. Això vol dir que se senten reconeguts profundament quan a l'escola es reconeixen, d'una o altra manera, aquestes creences que conformen la seva identitat cultural i afectiva. Reconèixer no vol dir acceptar, ni aprovar ni compartir. Reconèixer vol dir, sobretot, respectar. Com també cal

L'escola ha de tenir en consideració i respectar la religió o les conviccions personals de l'alumnat, sempre que no entrin en contradicció amb els Drets Humans o la resta de drets fonamentals.

1. Molts dels arguments i suggeriments que apareixen en aquest capítol han estat extrets de l'obra CANIMAS, J. i CARBONELL, F. (2008): *Educació i conflictes interculturals. Primum non nocere*, Vic, Eumo Editorial / Fundació Bofill.

respectar, evidentment, els nois i noies provinents de famílies que no tenen conviccions religioses.

1.2 Defensem el bé superior de l'infant o adolescent

Els dos principis que han d'orientar la recerca de solucions als conflictes són la consideració de la família com a primera responsable de l'educació dels fills i filles i els drets bàsics dels infants.

Les diferències culturals en la manera d'entendre l'educació dels fills i filles no poden ser, en cap cas, una justificació als maltractaments infantils, però tampoc no es pot posar automàticament sota sospita les famílies pel fet de pertànyer a una confessió religiosa o a una ideologia que ens és aliena.

Recórrer als drets bàsics dels infants no resoldrà automàticament tots els possibles conflictes i malentesos que es poden presentar i, de vegades, el respecte a la família com a principal responsable de l'educació dels fills pot anar en direcció contrària a atènyer el bé superior del menor. Ara bé, l'actitud de la qual cal partir és el principi que, en general i en totes les cultures, els pares volen sempre el millor per als seus fills i filles i que trobar-se en casos en què no és així és un fet excepcional.

L'actitud de la qual cal partir és el principi que, en general i en totes les cultures, els pares volen sempre el millor per als seus fills i filles.

1.3 Reconeguem i siguem conseqüents amb els principals valors que fonamenten la pràctica educativa i la convivència social

L'educador ha de tenir sempre presents els valors que justifiquen la seva professió i que fonamenten la convivència social. Cal destacar especialment la dignitat de la persona, el lliure desenvolupament de la personalitat dels nois i noies, procurar el seu bé, la igualtat, l'equitat, la justícia, la llibertat ideològica, religiosa i de culte de les persones i de les comunitats.

A l'escola actual hi ha la necessitat de conjugar aspectes que pertanyen a l'àmbit individual i privat amb altres que formen part de l'àmbit col·lectiu i públic. Per tant, cal potenciar aquest espai de convivència compartit basat en el respecte, la reflexió i el diàleg.

Hem de ser conscients que, de manera genèrica, les tradicions religioses i les altres opcions de pensament defensen i promouen els valors de la convivència social i, de manera fonamental, la llibertat.

També és cert que, utilitzant de manera inapropiada la religió o una altra opció de pensament, algunes persones o sectors concrets poden generar un discurs clarament exclouent i contrari a les llibertats més fonamentals. D'aquí que el reconeixement de la diversitat religiosa, de pensament i de consciència a l'aula hagi d'anar acompanyat de la necessària reflexió crítica per contribuir a assolir les competències² bàsiques centrades a viure i habitar el món amb llibertat i equitat tal com fixa l'actual marc curricular.³

Els educadors i les educadores han de ser conscients que ensenyar a viure és, entre altres coses, afrontar les inseguretats i els conflictes de relació diària sense receptes establertes prèviament. Trobar respostes es converteix en una activitat educativa constructiva, en un procediment per a determinar en cada situació allò que sembla més adequat després d'un procés de coneixement i valoració.

1.4 Siguem extremadament curiosos en l'establiment de normatives que afecten els drets fonamentals i la llibertat d'expressió

Cap dret, ni tan sols els fonamentals, no és mai absolut. Un dret té com a límit els altres drets d'un mateix i tots els drets de les altres persones. L'ordenament jurídic estableix una jerarquia normativa, de

• • • • •

2. En síntesi, aquesta competència suposa comprendre la realitat social en què es viu, afrontar la convivència i els conflictes emprant el judici ètic basat en els valors i pràctiques democràtiques, i exercir la ciutadania, actuant amb criteri propi, contribuint a la construcció de la pau i la democràcia, i mantenint una actitud constructiva, solidària i responsable davant el compliment dels drets i obligacions cívics. (Decret 142/2007, 26 de juny pel qual s'estableix l'ordenació d'ensenyaments d'educació primària.)

3. «L'infant estarà protegit de qualsevol forma de discriminació per motius de religió o creença. Se l'educarà en un esperit de comprensió, tolerància, amistat entre els pobles, pau i agermanament universal, respecte de la llibertat de religió o de creença dels altres i en la plena consciència que la seva energia i els seus talents han de dedicar-se al servei de la humanitat.» (Declaració sobre l'Eliminació de Totes les Formes d'Intolerància i Discriminació Basades en la Religió o la Creença, art 5.3. Text original a: <http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r055.htm>. Traducció catalana a TORRADEFLOT, F. (ed.) *Diàleg entre religions - Textos Fonamentals*, p. 31). A més a més: «...cap manifestació de caràcter religiós o de creences pot equivaler a la propaganda a favor de la guerra o l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, a l'hostilitat o a la violència» (Observació General 22 a l'art 18 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides a TORRADEFLOT, F. (ed.) *Diàleg entre religions - Textos Fonamentals*, p. 23).

Els educadors i les educadores han de ser conscients que ensenyar a viure és, entre altres coses, afrontar les inseguretats i els conflictes de relació diària sense receptes establertes prèviament.

Un dret té com a límit els altres drets d'un mateix i tots els drets de les altres persones.

El centre educatiu és i ha de ser un laboratori de ciutadania, és a dir, l'espai per ensenyar, aprendre, i practicar una ètica d'acord amb la Declaració Universal dels Drets Humans.

En un estat de dret, la llei és el principal referent per explicitar quins són els drets i els deures de les persones i per evitar arbitriarietats en les decisions.

manera que aquests drets no es poden limitar o regular de forma arbitrària. En aquest sentit, qualsevol norma del centre que es refereixi a temàtiques relacionades amb les llibertats, ha de respectar els tractats internacionals, la Constitució, l'Estatut d'Autonomia i, si s'escau, els acords subscrits per l'Estat espanyol amb les diverses confessions religioses.

1.5 Concebem l'escola com un àmbit on s'ensenya, s'aprèn i es practica una ètica compartida

El centre educatiu és i ha de ser un laboratori de ciutadania, és a dir, l'espai per ensenyar, aprendre, i practicar una ètica d'acord amb la Declaració Universal dels Drets Humans i amb els tractats, convenis i legislació que la desenvolupen i concreten. El centre educatiu és i ha de ser un àmbit on es respectin i es tinguin en compte les diferents creences de l'alumnat i de les seves famílies sempre que no atemptin contra els drets fonamentals.

2. Aspectes legals a tenir en compte

En un estat de dret, la llei és el principal referent per explicitar quins són els drets i els deures de les persones i per evitar arbitriarietats en les decisions. Cal no oblidar que un dret es correspon amb un deure, i que la ciutadania n'és corresponsable, és a dir, que la responsabilitat en l'exercici dels drets ajuda el foment i el respecte a aquests mateixos drets.

També cal tenir present que la norma legal no recull tota la casuística i que sempre hi haurà casos que donaran peu a diverses interpretacions legals, perquè la normativa sempre deixa un cert marge d'actuació. La presència pública creixent de moltes religions ha fet aflorar nous contextos no previstos pel legislador en el moment de la regulació normativa. En l'àmbit de la llibertat religiosa, justament, la llei deixa un ventall molt ample, per la qual cosa sovint és recomanable que els reglaments de règim intern dels centres educatius acotin algunes pautes d'actuació en un àmbit determinat sense sobrepassar, en cap cas, el marc que fixa la llei.

La majoria de situacions conflictives es deuen a un enfrontament on cadascuna de les parts esgrimeix determinats drets que conside-

ra superiors als que pretén exercir la contrapart. Per aquest motiu, és molt important conèixer la formulació legal dels drets i que la normativa sigui clara, jerarquizada i coneguda abans de l'hipotètic cas conflictiu.

El dret de llibertat religiosa, tal i com està regulat legalment, no pot ser negat, mutilat, regatejat o condicionat, tot i que el seu exercici en l'àmbit escolar pot prendre diverses formes segons l'entorn. Tanmateix, aquest dret té uns límits: la protecció del dret dels altres a l'exercici de les seves llibertats públiques i drets fonamentals, la seguretat i la salut. Davant de peticions molt exigents en l'exercici del dret de llibertat religiosa, cal tenir present que un dret s'ha d'exercir d'acord amb la resta de legislació i que no es pot fer una interpretació exclusiva d'un dret aïllada de la resta. Per tant, davant d'una petició que suposi canvis molt significatius en l'organització del centre, i en el cas que aquests canvis no gaudeixin de prou consens entre els agents implicats, cal valorar si hi ha motius evidents que facin qüestionar la justificació religiosa de la petició o bé si, estant en el seu dret, es vulneren altres drets del mateix nivell d'un mateix o de les altres persones. En aquests casos, cal tenir en compte que no correspon al centre educatiu interpretar la llei i convé traslladar als organismes competents la seva resolució.

3. Aconfessionalitat, laïcitat i pluralitat religiosa a l'escola

La Constitució de 1978 afirma que cap confessió tindrà caràcter estatal, i que els poders públics tindran en compte les creences de la societat i cooperaran amb les confessions. Aquesta definició refusa tota hostilitat contra la religió o les religions.

L'aconfessionalitat de l'Estat és molt propera al que avui s'entén, majoritàriament, per laïcitat, que és la separació o distinció entre poder polític i confessions religioses, en el sentit que les institucions polítiques no s'identifiquen amb cap opció religiosa, ni tampoc amb l'ateisme ni amb l'agnosticisme, i que cap creença religiosa ni cap d'aquestes opcions de pensament no ha d'imposar-se a través del poder polític.

La laïcitat, entesa d'aquesta manera, s'allunya d'un laïcisme bel·ligerant contra les religions. La laïcitat és el marc que permet l'existència i la coexistència de les diverses visions de la vida, sense privilegis ni

La majoria de situacions conflictives es deuen a un enfrontament on cadascuna de les parts esgrimeix determinats drets que considera superiors als que pretén exercir la contrapart.

L'aconfessionalitat de l'Estat és molt propera al que avui s'entén, majoritàriament, per laïcitat, que és la separació o distinció entre poder polític i confessions religioses.

L'escola no ha de negar ni jutjar la fe dels i de les alumnes i de les seves famílies, sinó que ha d'assegurar un àmbit públic en el qual l'alumnat pugui manifestar les pròpies conviccions, veure i escoltar les dels altres i, d'aquesta manera, aprendre a conviure amb persones que pensen o creuen de manera diferent.

discriminacions, des del foment de la llibertat i des del tracte equitatiu i imparcial. La laïcitat és la garantia per a la llibertat religiosa i de pensament de totes les persones, tant si s'identifiquen amb algun credo com si no, en igualtat de condicions. És per això que l'escola no pot ignorar la realitat religiosa del seu entorn, i ha de mantenir relacions respectuoses amb les expressions institucionals de les diverses creences i conviccions.

És molt important, doncs, distingir l'aconfessionalitat, o la laïcitat tal i com l'hem definida, del laïcisme que entengui el fenomen religiós com una antigalla i que pretengui relegar tota fe religiosa a l'àmbit estrictament privat i íntim de les persones. Tal i com recorda la Declaració Universal de Drets Humans en l'article 18, el dret a la llibertat religiosa inclou la llibertat de tenir o adoptar una religió o creença, així com la llibertat de manifestar la pròpia religió o creença, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

En aquest sentit, la interpretació de l'article 18 realitzada pel Comitè de Drets Humans de Nacions Unides, en la seva Observació del 20 de juliol de 1993, assenyala que aquest article protegeix les conviccions teistes, no teistes i atees, així com el dret de no professar cap religió o convicció.

Per tant, l'aconfessionalitat o la laïcitat no significa menystenir, ignorar o canviar la consciència religiosa de ningú, sinó simplement assegurar que cap creença o institució religiosa s'apoderi de l'espai públic en el qual es manifesten les diverses creences. L'escola no ha de negar ni jutjar la fe dels i de les alumnes i de les seves famílies, sinó que ha d'assegurar un àmbit públic en el qual l'alumnat pugui manifestar les pròpies conviccions, veure i escoltar les dels altres i, d'aquesta manera, aprendre a conviure amb persones que pensen o creuen de manera diferent.

Finalment, és bo recordar que en l'àmbit escolar el professorat i el personal d'administració i serveis ofereixen un servei públic. Per tant, i sense que calgui renunciar a les pròpies conviccions, és aconsellable una certa circumspècció per tal de garantir i reforçar aquest espai públic i que els alumnes puguin distingir en qualsevol circumstància allò que s'expressa a títol personal d'allò que s'expressa institucionalment.

En el marc d'una escola democràtica, la laïcitat tampoc no s'ha d'entendre com la negació, ignorància o «posada entre parèntesi» de les creences religioses dels infants i de les seves famílies. L'activitat edu-

cativa ha de respectar les creences dels alumnes i de les seves famílies, d'acord amb la Declaració Universal de Drets Humans i amb els pactes i les lleis que els concreten.

El motiu pel qual el centre educatiu acull el noi i la noia en la seva totalitat, en aquest cas amb les seves creences i manifestacions religioses, agnòstiques o atees, és assumir els drets fonamentals de la persona, entre els quals cal destacar la llibertat ideològica i religiosa, però també la concepció de la persona d'una manera holística i la concepció de l'educació com un procés integral de lliure desenvolupament de la personalitat. En aquest sentit, correspondria a la persona o persones que proposessin impedir una determinada manifestació religiosa provar, més enllà de tot dubte raonable, que provoca un mal en l'infant o adolescent o en els seus companys.

Correspondria a la persona o persones que proposessin impedir una determinada manifestació religiosa provar, més enllà de tot dubte raonable, que provoca un mal en l'infant o adolescent o en els seus companys.

4. Paternalisme i delegació de responsabilitats educatives

Un professional de l'educació ha de conèixer el llinar a partir del qual la seva intervenció es pot considerar una intromissió en la vida de les persones, o fins i tot una vulneració de drets; i el llinar a partir del qual la seva manca d'intervenció pot ser considerada un abandonament de les responsabilitats educatives que li han estat encomanades, o fins i tot una omisió d'auxili. La majoria de vegades no hi ha problema a fer-ho, però hi ha situacions d'indeterminació en les quals s'han de trobar aquests límits. Quan passa això, cal iniciar un procés deliberatiu amb l'equip educatiu i, si fos el cas, amb els organismes competents (Serveis Educatius, la Inspecció Educativa, Serveis Socials d'Atenció Primària, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, Fiscalia...)

En aquelles situacions en què l'equip educatiu considera que concorren una sèrie de circumstàncies que aconsellen una intervenció que afecta l'àmbit de les creences religioses de l'alumnat o de les seves famílies, caldria tenir especial cura a:

1. Controlar els possibles prejudicis culturals que poden distorsionar la valoració que fem de la situació.
2. Conèixer quins són els drets fonamentals de les persones i ser especialment curosos en la seva protecció.

La formalització de la matrícula pot ser una bona ocasió per iniciar una comunicació fluida i comprensiva entre els educadors, la família i els nois i noies.

3. Tenir clares les característiques, conseqüències i límits de la intervenció que es proposa per tal de no incórrer, com s'ha dit, en intrusisme o conculcació de drets fonamentals
4. En aquelles situacions en què es detecta que s'està produint un mal evident a l'infant o adolescent, cal parlar-ne amb l'equip directiu, informar-ne la Inspecció Educativa i comunicar-ho als Serveis Socials d'Atenció Primària, a la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i, si és el cas, a Fiscalia, sense que això vulgui dir que no calgui fer la intervenció i acompanyament educatiu que el cas requereixi.
5. Tenir molt present que en un estat democràtic de dret només un jutge pot incapacitar un pare o una mare per educar els seus fills i delegar aquesta responsabilitat a una altra persona. I això sempre després d'haver seguit totes les garanties procedimentals.

La majoria de vegades, les desavinences provenen de desencontres, malentesos i manca de comunicació. Per tal de minimitzar-los, és important que hi hagi una comunicació fluida i comprensiva entre els educadors, la família i els nois i noies. En aquest sentit, la formalització de la matrícula pot ser una bona ocasió per iniciar-la, perquè fa palesa la delegació i autorització educativa dels pares als professionals del centre. La matriculació no pot consistir únicament en un acte administratiu, sinó que s'ha de convertir en un procés en el qual la família és informada de l'estructura i continguts curriculars, del Projecte educatiu del centre i de la seva vida quotidiana; un procés en el qual la família i el noi o la noia poden fer les preguntes i comentaris que considerin convenients, rebre les explicacions i aclariments oportuns i, finalment, acceptar i autoritzar la tasca educativa que es realitzarà. Ha d'esdevenir, en definitiva, un consentiment informat.

En les decisions que afecten l'infant o adolescent, els educadors i les educadores li han de demanar l'opinió, tal com aconsella el bon criteri pedagògic i assenyalat l'article 12 de la Convenció sobre els drets de l'infant (1989) i l'article 133.2 del Codi de Família, que diuen, respectivament, el següent: «Els estats membres han d'assegurar a l'infant amb capacitat de formar un judici propi el dret a manifestar la seva opinió en tots els afers que l'afecten. Les opinions de l'infant han de ser tingudes en compte segons la seva edat i maduresa» i «Abans de prendre decisions que l'afecten, el pare i la mare sempre han d'informar i escol-

tar el fill o filla de dotze anys o més i el de menys de dotze si té prou coneixement». Pel que fa a l'autorització dels pares, mares o tutors, en aquelles decisions importants que afecten l'infant, el professorat els ha de demanar sempre l'opinió i l'autorització, tal com assenyalen els costums, les convencions internacionals i el Codi de Família (art. 132).

II. RECOMANACIONS

1. Celebracions i commemoracions en els centres educatius

Aquí analitzarem quins aspectes cal valorar i quines podrien ser les línies d'actuació més recomanables pel que fa a les diades, civils o populars, i les festivitats religioses,⁴ així com la seva repercussió als centres educatius, sempre amb l'objectiu de facilitar i millorar la comprensió i el respecte a la diversitat religiosa i cultural en el marc escolar.

Com ja hem assenyalat, segons l'article 21.2 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, les mares i els pares tenen garantit el dret que els assisteix per tal que llurs fills i filles rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb les seves conviccions a les escoles de titularitat pública. I hem definit la laïcitat i l'aconfessionalitat, en un sistema democràtic, no només com una separació entre el poder polític i les creences religioses, sinó també com una actitud d'acceptació de la pluralitat religiosa. No hi hauria d'haver obstacles per a la celebració als centres educatius públics d'algunes festivitats dels calendaris religiosos, sempre que es mantinguin en el terreny cívic del respecte a les persones i dins el manteniment de tradicions culturals, de manera

• • • • •

4. A partir d'ara distingirem entre diada i festivitat. Emprarem **diada** per a referir-nos a aquells dies en què es commemora alguna fita civil (com el Dia dels Drets Humans, el Dia internacional de la Pau i la No-violència, etc.) o festa popular, independentment del seu origen profà o religiós (festa major, Dijous Gras, carnaval, Sant Ponç, Sant Jordi, Santa Cecília, Sant Joan, etc.). Les escoles sovint organitzen algun **acte o commemoració**, on hi poden participar tots els alumnes.

En canvi, emprarem **festivitats** per a referir-nos als dies que determinades comunitats religioses assenyalen com a solemnes (com Nadal, Pasqua o la Immaculada Concepció de Maria, entre els catòlics; *Id al-Adha* per als musulmans, etc.). Els fidels solen participar en les respectives **celebracions** religioses (actes litúrgics, pregàries, etc.)

Es dona el cas que algunes de les festivitats catòliques han traspassat l'àmbit religiós, i s'han convertit en festes amb un alt significat popular (com Nadal i Reis), de manera que els cristians ho continuen celebrant de forma religiosa, i la resta poden fer-ho obviat la connotació religiosa.

A més a més, cal assenyalat que algunes religions remarquen la solemnitat de les festivitats més importants qualificant-les de preceptives. Aquestes festes de vegades impedeixen l'assistència a classe, sigui perquè esdevé dia no lectiu (cas de les festivitats catòliques), sigui perquè la celebració coincideix amb l'horari lectiu (per exemple, *l'Id al-Fitr* —final del Ramadà— i *l'Id al-Adha* —festa del Sacrifici—, per als musulmans).

No hi hauria d'haver obstacles per a la celebració als centres educatius públics d'algunes festivitats dels calendaris religiosos, sempre que es mantinguin en el terreny cívic del respecte a les persones i dins el manteniment de tradicions culturals, de manera que no esdevinguin actes d'adoctrinament o de proselitisme.

que no esdevinguin actes d'adoctrinament o de proselitisme, sinó que, contràriament, serveixin per afavorir el desenvolupament dels valors comuns.

1.1 Entre la tradició i el respecte a la diversitat

Els moviments de l'escola activa de principis del segle passat, amb el seu intent de connectar l'escola amb la vida i amb la societat a què pertanyia, van començar a celebrar als centres educatius algunes festes tradicionals la major part —per no dir la totalitat— basades en el calendari religiós catòlic, posant l'accent més en els seus aspectes festius que en els litúrgics i sempre amb una intenció d'educació cívica. Els moviments de renovació pedagògica dels anys seixanta i setanta van fer seva aquesta pràctica pedagògica, de manera que en algun període aquestes celebracions van ser fins i tot un signe de qualitat educativa i d'esperit de renovació. A vegades fins i tot s'organitzaven «centres d'interès» a l'entorn d'una d'aquestes festivitats, que es prolongaven durant diverses setmanes.

Aquesta utilització pedagògica de festivitats del calendari catòlic tenia una orientació més festiva i de recuperació de tradicions populars que no pas d'iniciació dels infants en la religió. Es donava a aquestes festes un caire molt diferent de les dels centres confessionals catòlics, on continuava tenint una gran importància l'oració col·lectiva. Resar a l'escola, si bé va ser una pràctica generalitzada a la major part de les escoles els primers anys del franquisme —no només amb motiu de les celebracions religioses sinó de manera quotidiana i ritual—, va ser un costum que va anar minvant fins a desaparèixer, ja fa anys, de la major part dels centres educatius.

Avui, algunes festivitats vinculades al calendari catòlic són celebrades a molts centres educatius d'infantil i primària amb orientació pedagògica i no pas confessional. És el cas de Nadal i de Tots Sants, així com d'altres celebracions paganes però vinculades al calendari religiós com ara el Dijous Gras o el Carnestoltes. Val a dir també que no totes aquestes festivitats tenen la mateixa importància quant al nombre de centres que les celebren, i que la distribució geogràfica d'aquestes celebracions tampoc no és homogènia.

Es pot afirmar que, en general, aquests actes no són considerats com activitats que generin conflicte ni a l'interior dels claustres ni amb les famílies. És comú considerar-los com a activitats lúdiques, obertes i

flexibles, en les quals participa gairebé tot l'alumnat del centre. Certament, de vegades la participació per part de l'alumnat de confessions religioses minoritàries pot ser passiva o limitada únicament a aquelles activitats que són estrictament obligatòries pel fet de desenvolupar-se dins l'horari de classe. Aquest alumnat acostuma a participar en els actes preparatoris sense grans problemes ni objeccions, quan es fan en hores de classe, però, en canvi, no acostuma a assistir a la festa o commemoració, que sol ser de caràcter optatiu i, en molts casos, fora de l'horari lectiu. Malgrat aquestes consideracions de caràcter general, també és cert que, en ocasions, aquestes situacions poden portar a debats en els claustres sobre la conveniència o no de celebrar aquestes festivitats, o almenys d'adaptar-ne el format o el contingut.

Per aquests motius, a l'hora de planificar i organitzar una d'aquestes activitats, hi ha centres que tenen en compte que, possiblement, el dia concret de la festa un determinat alumnat segurament no hi assistirà tot i haver participat activament en la seva preparació.

Per això, des dels centres educatius s'han pres diferents mesures d'adaptació d'aquestes activitats, amb l'objectiu de potenciar una major participació de tot l'alumnat de manera que ningú no se'n senti exclòs. En aquest sentit, es detecta una tendència secularitzadora i una altra tendència intercultural, que de vegades es donen alhora.

Hi ha centres que han optat per presentar algunes tradicions d'origen catòlic com a tradicions culturals pròpies del país, diferenciant i destacant els elements culturals i folklòrics del que seria la pràctica religiosa. És per això que, per exemple, se celebra el Nadal, però fent èmfasi en els aspectes culturals tradicionals de la diada, en els valors que simbolitza (la solidaritat i la pau) i reflexionant sobre el consumisme compulsiu, sense emfasitzar les creences religioses que l'origen, ni vinculant les activitats a cap adhesió de fe.

Dins una tendència intercultural, hi ha centres que han optat per, com a mínim, informar tot l'alumnat de les festivitats de les diverses confessions religioses presents al centre educatiu. D'aquesta manera, se celebra l'arribada del Nadal, però també s'explica, quan és el moment, amb més o menys detall i implicació de l'alumnat o de les seves famílies, el Ramadà o l'Any Nou xinès. Aquesta pràctica d'obertura al coneixement de les celebracions religioses o tradicionals d'altres confessions presents al centre no acostuma a alterar els dies festius del centre educatiu i, tot i això, es procura que tot l'alumnat participi en les commemoracions pròpies del centre, independentment de la seva confessió.

Algunes festivitats vinculades al calendari catòlic són celebrades a molts centres educatius d'infantil i primària amb orientació pedagògica i no pas confessional.

Els dies de celebracions d'arrel cristiana, o de qualsevol altra confessió religiosa, haurien de conservar el caràcter respectuós envers totes les tradicions que han de tenir les activitats de tots els dies del curs escolar, tot aprofitant l'ocasió per formar en cultura religiosa independentment de la fe o de l'opció de pensament de cadascú i afavorir el desenvolupament de les competències bàsiques corresponents.

S'ha produït també un debat sobre l'oportunitat o no de seguir fent totes aquestes festes tradicionals i de la presència en els centres educatius públics de la significació i simbologia que les acompanya. Els debats als claustres sobre aquesta qüestió, motivats sobretot per la presència cada vegada més important d'alumnat de diverses confessions religioses, s'han anat estenent, de manera que en ocasions puntuals han passat a les revistes pedagògiques especialitzades i fins i tot als mitjans de comunicació ordinaris. Creiem que cada centre, a partir de les necessitats i característiques de la seva comunitat educativa i amb la participació dels seus membres:

1. ha de decidir la millor manera d'incorporar la dimensió intercultural i de respecte a les diverses confessions religioses familiars;
2. ha de reflectir la incorporació de manera clara en el seu projecte educatiu i en el currículum del centre;
3. ha de donar a conèixer les festes tradicionals locals i nacionals, també les d'origen religiosos.

Si es fes així i s'actués en conseqüència i amb rigor, els dies de celebracions d'arrel cristiana, o de qualsevol altra confessió religiosa, haurien de conservar el caràcter respectuós envers totes les tradicions que han de tenir les activitats de tots els dies del curs escolar, tot aprofitant l'ocasió per formar en cultura religiosa independentment de la fe o de l'opció de pensament de cadascú i afavorir el desenvolupament de les competències bàsiques corresponents. Aquest hauria de ser el veritable repte i l'objectiu a assolir, i en cap cas organitzar commemoracions puntuals, més o menys folklòriques, descontextualitzades del projecte educatiu i de convivència del centre ni obertament contradictòries amb els objectius proposats d'educació per al respecte a la diferència.

1.2 Calendari escolar i calendaris litúrgics

El calendari ordinari dels centres educatius i de la societat en general reflecteix, en part, la situació viscuda fins fa molt poc temps al nostre país. En aquest sentit, manté una clara correspondència entre els dies festius i les celebracions tradicionalment catòliques. Però la diversitat religiosa present als centres, de manera especial a partir de les noves migracions estrangeres, pot provocar de manera directa o indirecta i més

sobrada o més progressiva, el sentiment d'una necessitat d'adequar les celebracions i, conseqüentment, un qüestionament d'allò que «sempre s'ha fet així» en unes dates determinades del calendari.

És a partir d'una decisió del Consell Escolar que cada centre públic o privat concertat escull les seves celebracions, concreta quin serà el seu contingut i de quina manera es portaran a terme. Però, malgrat l'important increment de diversitat religiosa entre les famílies dels nostres centres educatius, i tot i que cada confessió religiosa té el seu propi calendari de celebracions, el calendari escolar continua estant vinculat a les festivitats catòliques.

Per altra banda, la major part de les celebracions de les confessions religioses es fan durant els caps de setmana i, per tant, no suposen un motiu d'absència a classe. Però hi ha casos en què, pel fet que se segueix un calendari lunar, determinades celebracions s'escauen en dies lectius. En els països d'origen de les famílies, els nens i nenes no assisteixen al centre educatiu durant les celebracions més importants, com ara, per exemple, en la festa que commemora el final del Ramadà o en el dia de la festa del Sacrifici.

Hi ha centres que demanen per avançat el justificant d'absència per tenir present quins dies seran les festivitats de determinada confessió amb la intenció de programar i adaptar les activitats docents. És bo recordar que els Acords de Cooperació de 1992 entre l'Estat espanyol i les federacions jueva, protestant i islàmica estableixen les condicions per a la dispensa d'assistència a classe. Per tant, les absències a classe durant aquestes festivitats de l'alumnat d'aquestes confessions religioses han d'entendre's sempre com a justificades, essent improcedents, en aquests casos, les sancions o les recriminacions per raó de la no assistència a classe. Caldrà, però, el corresponent justificant familiar.

Una actitud de respecte i de reconeixement de la diversitat religiosa de les famílies, a més de complir amb la normativa vigent, facilitarà la convivència harmònica amb aquest alumnat i amb les seves famílies, que se sentiran més acollides en aquests centres educatius.

Esdevé impossible fixar un calendari escolar que respongui a les necessitats de dies festius de tota la diversitat de creences present a Catalunya. Amb tot, si hi ha un percentatge molt important d'una determinada confessió religiosa en determinats centres educatius, hi ha la possibilitat de fer coincidir algun dels dies de lliure disposició amb alguna festa assenyalada d'aquesta comunitat. Cal tenir en compte que el Departament d'Educació recomana que siguin els consells

Hi ha centres que demanen per avançat el justificant d'absència per tenir present quins dies seran les festivitats de determinada confessió amb la intenció de programar i adaptar les activitats docents.

El centre educatiu hauria de conèixer, com a mínim, els elements bàsics de totes les religions de l'alumnat, inclosos el calendari i les principals característiques de les seves celebracions.

escolars municipals, un cop fixats els calendaris de festivitats locals, nacionals i estatals, qui seleccioni els dies que convindria que adoptessin tots els centres del mateix municipi.

Però, atesa la improbable circumstància que es triï com a festiu algun dia assenyalat de les comunitats religioses minoritàries, almenys, en aplicació dels Acords de Cooperació de 1992, convé determinar quins dies compten les famílies que els seus fills deixaran d'assistir a l'escola, i informar-ne tot el professorat de cara a les seves programacions.

Si volem avançar cap a institucions educatives on la convivència intercultural i el respecte a la diversitat religiosa siguin característiques determinants de les pràctiques educatives quotidianes, el centre educatiu hauria de conèixer, com a mínim, els elements bàsics de totes les religions de l'alumnat, inclosos el calendari i les principals característiques de les seves celebracions. Una informació que hauria d'arribar a tots els alumnes per educar-los en el respecte a la diversitat i en el reconeixement de l'altre, i per poder millorar així el clima de convivència. Seria molt convenient introduir en el currículum ordinari (de ciències socials, literatura, música, etc.) referències a les celebracions religioses de les confessions religioses presents al centre.⁵

2. L'alimentació als menjadors escolars i la diversitat religiosa

2.1 La complexitat es pot gestionar correctament

El menjador escolar té una responsabilitat nutricional i educativa. Un pla de menús ben dissenyat és un factor molt important en la salut dels infants i adolescents, ajuda a instaurar bons hàbits alimentaris i a conèixer, respectar i estimar la diversitat de costums i creences que es manifesten en la ingesta.

L'estructura i la planificació dels menús de l'escola ha de garantir una alimentació saludable a través d'una oferta equilibrada, variada, suficient, agradable i adaptada a les característiques i necessitats dels comensals. Aquest darrer aspecte significa que ha d'incorporar les tradicions culturals de la zona i també la dels alumnes provinents d'altres

• • • • •

5. A l'XTEC/Espai LIC i al web de la Direcció General d'Afers Religiosos trobareu un calendari amb les principals festes de les religions amb més implantació a Catalunya.

contextos culturals i que ha de tenir en compte les situacions de règim especial per prescripció mèdica. Per tant, la planificació dels menús és una tasca important i de vegades complexa —la qual cosa no vol dir irresoluble— que hauria de ser abordada amb professionalitat i consensuada entre els professionals educatius, pares, dietista, cap de cuina i alumnat.

El Departament d'Educació i el Departament de Salut han facilitat als centres educatius recomanacions per poder planificar o avaluar els menús de cada centre,⁶ així com un servei d'assessorament de programacions i revisions de menús.

Tot i que la majoria de tradicions religioses contemplen prescripcions alimentàries, només en alguns casos són obligatòries per als nois i noies. Tot i això, és força habitual trobar alumnes que segueixen prescripcions, la qual cosa es manifesta en el menjador escolar, quan es fan colònies o excursions que impliquen menjar fora, quan se celebra algun aniversari o quan alguns alumnes segueixen períodes de dejuni.⁷

La diversitat de necessitats relacionades amb els preceptes alimentaris s'han reflectit principalment en la demanda de menús diferents al servei de menjador escolar. Les respostes dels centres educatius de Catalunya a aquesta qüestió han estat diverses. La gran majoria han anat trobant solucions respectuoses i operatives. Hi ha, però, alguns centres que han tingut i tenen una actitud intransigent i situen l'alumnat amb preceptes religiosos relacionats amb l'alimentació davant dues úniques opcions: o bé fan ús del menjador escolar sense seguir els preceptes alimentaris, o bé no utilitzen el menjador del centre i segueixen els preceptes a casa seva o a un altre lloc. De vegades, aquesta intransigència no es mostra obertament, sinó que està recoberta d'una pàtina de subtilitat.

Davant situacions com aquesta, cal saber i cal tenir en compte les qüestions següents:

1. Els Departaments d'Educació i de Salut de la Generalitat faciliten recomanacions als centres educatius per tal que puguin

• • • • •

6. Vegeu el document «Guia: l'alimentació saludable a l'etapa escolar», del Departament d'Educació (<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIU/alimentacio.pdf>).

7. En el cas de l'alumnat musulmà, es fa referència expressa a l'alimentació en els centres escolars en l'apartat 14.4 de l'Acord de Cooperació de l'Estat espanyol amb la Comissió Islàmica de España.

Tot i que la majoria de tradicions religioses contemplen prescripcions alimentàries, només en alguns casos són obligatòries per als nois i noies.

planificar o avaluar els menús de cada centre, així com un servei d'assessorament de programacions i revisions de menús.⁸

2. Es pot facilitar l'exercici del dret de llibertat religiosa sense que calgui augmentar exageradament el nombre d'opcions. Sovint es pot resoldre la situació amb diferents adaptacions (menú ordinari, menú de règim i menú vegetarià), que molts centres educatius ja ofereixen.
3. La llei no equipara pas el dret a no menjar determinats elements per motius religiosos amb el desig de menjar o de no menjar determinats aliments, per gust o per tradició.
4. En cap cas no es pot vulnerar el dret a la igualtat de tracte pel que fa a beques o ajuts de menjador argumentant qüestions de diversitat dietètica o cultural.

Hi ha centres que han sabut aprofitar la diversitat religiosa de l'alumnat per remarcar l'aposta de l'escola per la inclusió. En aquest sentit, el respecte a les prescripcions religioses no sempre passa per la multiplicació de menús, sinó que es pot basar en la cerca de menús oberts a tot l'alumnat.

Com ja hem comentat anteriorment, és fonamental la comunicació amb les famílies. En totes les confessions, trobem diversos graus de compliment i, en conseqüència, convé deixar clar que el menjador escolar és un servei a les famílies.

Més enllà dels menús, és molt oportú aprofitar el menjador escolar per aprofundir el coneixement de la diversitat cultural. Alguns centres duen a terme la iniciativa de fer esporàdicament àpats típics d'algun país, la qual cosa afavoreix la comprensió que tothom ha d'aprendre a assaborir i a fruir del menjar d'arreu del món. Aquesta mena d'activitats trenca la possible imatge d'un menú «normal» i un altre d'«excepcional», i fa entendre que totes les cultures han desenvolupat una cuina sana i que no és exclusiva per a la seva gent.

2.2 Prescripcions alimentàries per motius religiosos

La interpretació i la rigidesa en l'observança dels preceptes alimentaris per motius religiosos varia molt segons la religió, el corrent a què es

La interpretació i la rigidesa en l'observança dels preceptes alimentaris per motius religiosos varia molt segons la religió, el corrent a què es pertany i al grau d'observança de la família.

• • • • •

8. Vegeu el document «Guia: l'alimentació saludable a l'etapa escolar», del Departament d'Educació.

es pertany i al grau d'observança de la família. D'altra banda, moltes vegades els nois i noies d'altres contextos culturals no es queden a dinar a l'escola i fins i tot renuncien a la beca del menjador escolar, no pas per prescripcions religioses, sinó perquè han estat socialitzats en gustos alimentaris tan diferents que no els agrada gaire el menjar que proporciona el centre. L'adaptació a una dieta tan diferent a la de la família és molt difícil si no es fa d'una manera progressiva i integrada en els aprenentatges competencials.

En els annexos trobareu informació referida a les prescripcions alimentàries de cadascuna de les tradicions religioses amb més implantació a Catalunya.

3. El vestuari i l'ús de símbols religiosos

La indumentària i els símbols que responen a preceptes i a recomanacions religioses fan visibles, d'una manera fàcil i directa, les identitats i les diferències. Totes les religions aconsellen vestir decentment, i d'una manera especial pel que fa a les dones, però el rigor i la concreció en aquesta recomanació varia segons les religions i els diversos corrents que hi ha en cada una d'elles. És, per tant, un dels elements que fa més evident l'augment de la diversitat als centres educatius i que més controvèrsia pot generar en determinades situacions. Això ha motivat que el Departament d'Educació hagi inclòs alguna referència explícita al vestuari en les Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres educatius públics. Concretament l'apartat «Fomentar l'educació intercultural en un marc de diàleg i de convivència» exposa:

«L'educació intercultural implica un model educatiu que potencia la cultura del diàleg i de la convivència, i ajuda a desenvolupar la consciència i el sentiment d'igualtat com a condició prèvia per al coneixement i el respecte de les diferències culturals.

El centre educatiu ha de tenir com a objectiu fonamental que tot l'alumnat, el de la cultura majoritària i el de les minoritàries, mitjançant qualsevol àrea o matèria curricular, desenvolupi les aptituds i les actituds que el capacitin per viure en la nostra societat multicultural i multilingüe.

Per assolir aquest objectiu cal que el centre:

[...]

El centre educatiu ha de tenir com a objectiu fonamental que tot l'alumnat desenvolupi les aptituds i les actituds que el capacitin per viure en la nostra societat multicultural i multilingüe.

Cal que el centre permeti l'ús de vestuari o elements simbòlics que no impossibilitin la realització de totes les activitats curriculars, la comunicació interpersonal, la identificació personal i la seguretat personal o la dels altres.

- *Respecti la diversitat cultural en totes les seves formes i, per tant, permeti l'ús de vestuari o elements simbòlics, ja siguin de caràcter cultural, religiós o identitari, sempre que no impossibilitin:*
 - *la realització de totes les activitats curriculars,*
 - *la comunicació interpersonal,*
 - *la identificació personal,*
 - *la seguretat personal o la dels altres.*

Aquest respecte, però, no ha de permetre ni tolerar els símbols que exaltin la xenofòbia o el racisme, o que promoguin qualsevol tipus de violència.»

En aquest assumpte considerem que, a més d'aquesta normativa i dels suggeriments i pautes d'actuació generals que s'han assenyalat al començament de tot, cal tenir en compte els aspectes que s'assenyalen a continuació.

3.1 El noi o la noia és sempre subjecte de drets

Els elements simbòlics en les formes de vestir o en els complementos corporals donen fe d'una religió i, com tots els símbols, despleguen interpretacions i passions en les quals de vegades el portador es veu atrapat. L'infant o adolescent esdevé un punt de confluència de mirades i discursos dispars i enfrontats que tot i convergir en ell no van dirigits a ell, sinó a la simbologia de la qual és portador. En la societat mediàtica, això pot arribar a situacions que transcendeixin desmesuradament les persones implicades, fins al punt de convertir també l'infant o adolescent en símbol d'allò que els actors consideren que està en joc.

En aquestes situacions, és aconsellable que els educadors realitzin un seriós exercici per veure què és el que realment s'aboca en la discussió. És important no oblidar que es discuteix sobre símbols i que els símbols evoquen creences, idees, projectes, il·lusions, emocions, prejudicis, pors... que constitueixen i travessen, obertament o soterradament, els discursos i les actituds. Per exemple, el *hijab*⁹ pot ser, per a alguns, portador de significats com ara la submissió de la dona o la confessionalització de l'escola o la pèrdua de catalanitat. I per a altres, un costum o un acte d'identitat o una prescripció religiosa o un signe cultural o simplement un gust personal.

• • • • •

9. *Hijab*: mocador que utilitzen moltes dones musulmanes. Tapa el cabell, les orelles i el coll i mostra el rostre.

Aquí és especialment apropiada la formulació kantiana de l'imperatiu categòric segons el qual cal tractar la persona com a fi en si mateixa, no pas simplement com a mitjà. Lluitar contra la submissió de la dona o contra la imposició religiosa a les escoles són accions lloables que no es poden fer mai a costa de provocar un perjudici a un infant o a un adolescent, com ara la seva desescolarització. I l'acció educativa que persegueix el bé dels infants i dels adolescents s'ha de fer amb ells, no a costa d'ells. Educar en la igualtat, en el respecte a totes les creences i en l'estimació a la cultura que acull, només es pot aconseguir amb la complicitat dels educands i de les seves famílies.

El bé superior del menor d'edat comporta assegurar la seva escolarització obligatòria i que aquesta es dugui a terme amb la màxima qualitat possible. En conseqüència, només si la indumentària interferís objectivament en l'assoliment d'aquest objectiu, aleshores hauria de ser objecte de prohibició.

Hi ha formes de vestir que, en el nostre context cultural i avui, perjudicarien objectivament els infants o adolescents. Ens referim a formes molt poc habituals als centres educatius però que podrien augmentar en el futur, com per exemple el *nicab* i el *burca*.¹⁰ Són perjudicials per tres raons principals: perquè dificulten la visió i el moviment del cap, dels braços i les mans a qui els porta; perquè impedeixen veure el rostre, un factor important en les relacions socials i educatives; i perquè persegueixen ocultar el cos i fins i tot la presència de la menor d'edat, la qual cosa, aquí, influiria negativament en el desenvolupament de la seva personalitat i suposaria un atemptat a la seva dignitat. (Aquest darrer argument també ens serviria per limitar dins la institució escolar, per exemple, les formes de vestir —o més aviat de desvestir-se— que estan a l'altre extrem, és a dir, que persegueixen l'exaltació i exhibició de les parts sensuais del cos.)

En canvi hi ha altres vestimentes que no perjudiquen l'infant o adolescent, per exemple la *shayla*,¹¹ el *hijab*,¹² el turbant sikh o la

Lluitar contra la submissió de la dona o contra la imposició religiosa a les escoles són accions lloables que no es poden fer mai a costa de provocar un perjudici a un infant o a un adolescent, com ara la seva desescolarització.

• • • • •

10. *Nicab*: peça de roba que tapa el cabell i la cara. Es veuen els ulls. *Burca*: peça de roba que tapa el cabell, la cara i els ulls amb un teixit reixat. L'ús d'ambdues peces és molt excepcional a Catalunya, fins i tot entre persones adultes.

11. *Shayla*: mocador llarg i rectangular emprat a la zona del golf Pèrsic. Tapa el cabell i les orelles i s'estén sobre les espatlles.

12. A diferència del *hijab*, el xador, usat per les dones iranianes, és un vel que cobreix bona part del cos i només deixa veure la cara.

quipà,¹³ tot i que es pot considerar, amb prudència i objectivitat, que en algunes activitats escolars ho poden fer (per exemple la *shayla* quan s'està al laboratori i es manipula un fogonet).

3.2 No totes les formes de vestir mereixen el mateix tractament

Un educador ha d'ésser capaç d'assenyalar quins són (i per què) els l·lindars d'allò permès, d'explicar que no totes les formes de vestir mereixen el mateix tracte i de facilitar processos de coneixement i de reflexió crítica respecte d'aquestes qüestions.

L'expressió «si permetem això, aleshores haurem de permetre...» manifesta la necessitat de tenir arguments per justificar tractaments diferents a coses que poden semblar iguals (per exemple, per respondre la pregunta «si ell porta un turbant sikh a classe, per què jo no puc portar una gorra de beisbol?»), o de tenir arguments que permetin aturar el relativisme absolut.

Hem dit que tota intervenció educativa ha de procurar el bé de l'infant o adolescent i que, en el nostre context cultural i avui, hi ha formes de vestir que els perjudiquen. Les normes d'urbanitat són normes socials d'alteritat, de respecte i de reconeixement que faciliten la convivència amb els altres. I, de moment i a la majoria de llocs d'Europa, portar una gorra de beisbol, per exemple, en determinats espais és una falta de respecte i una mostra de mala educació. Un educador ha d'ésser capaç d'assenyalar quins són (i per què) els l·lindars d'allò permès, d'explicar que no totes les formes de vestir mereixen el mateix tracte i de facilitar processos de coneixement i de reflexió crítica respecte d'aquestes qüestions. Ho ha de fer perquè hi ha bons arguments per fer-ho: arguments ètics (per exemple que la religió és una opció de vida, no una qüestió de gustos que poden variar d'un dia a l'altre i que no comprometen a res); arguments jurídics (les lleis permeten unes coses i no unes altres, tipifiquen alguns fets com a drets fonamentals i d'altres no). Per tant, més que defugir aquestes ocasions, els professionals de l'educació les han de veure com a oportunitats per a la tasca educativa que tenen encomanada. Per poc que s'hi pensi, es trobaran bones raons per explicar i fer comprendre per què no es pot portar gorra esportiva a classe, llevat que estigui justificat per una malaltia, i en canvi un sikh sí que pot portar turbant.

També cal ser sensibles als canvis imposats pels usos i costums de la societat. Maneres de vestir intolerables fa uns anys, són avui dia

• • • • •

13. La quipà és una petita gorra plana, de roba o llana, que cobreix una part del cap i que és emprada pels jueus.

acceptades per amplis sectors de la població. Però la necessària tolerància amb indumentàries juvenils de moda (*pirçings*, tatuatges, gorres i capells, vestimenta que deixa al descobert parts del cos, etc.) ha de tenir els límits que marca el seny d'aquells que vetllen pel bé dels nois i noies del centre educatiu. Amb aquest criteri, haurien de limitar-se, desaconsellar-se i, arribat el cas, no tolerar-se, aquells elements del vestuari que impossibilitin la realització dels exercicis previstos en el desplegament del currículum (especialment en les classes d'educació física, però no només en aquesta àrea). Tenir garantida l'escolarització obligatòria completa, de tot el marc curricular, és un dels drets de tots els infants.

La seguretat individual i col·lectiva de l'alumnat ha de ser un altre motiu de prohibició d'un vestuari o d'uns ornaments determinats. No només a la classe d'educació física; també al laboratori, per exemple, el seny ja indica que no s'hi pot acudir amb determinades peces de vestuari o amb pentinats o cabells molt llargs i sense recollir, en els quals pugui calar-se foc amb relativa facilitat, per posar un altre exemple. La higiene i la salut de l'alumnat han de tenir-se igualment en compte.

Els límits en el vestuari i l'aparença física sempre s'haurien d'establir amb el màxim consens possible, tenint en compte els aspectes ètics, legals i normatius. Els acords s'haurien de prendre en els òrgans de govern i de participació dels quals s'ha dotat el centre educatiu (Clausure, Consell Escolar...), i concretar-los en els reglaments interns d'una manera pactada, evitant les valoracions personals subjectives.

Cal ser sensibles als canvis imposats pels usos i costums de la societat. Maneres de vestir intolerables fa uns anys, són avui dia acceptades per amplis sectors de la població.

3.3 Signes o vestimentes dels educadors

La llibertat religiosa és un dret fonamental i, com a tal, un ciutadà n'és titular sempre i en qualsevol circumstància. En aquest sentit, un professor no en queda desposseït quan està exercint. Ara bé, els docents representen també la institució escolar, i en conseqüència han d'actuar d'acord amb el que s'espera de tots els professionals del centre. Cal fer compatible la llibertat religiosa personal amb la laïcitat del centre o amb l'ideari propi del centre en el cas de les escoles confessionals.

Aquest equilibri s'ha de buscar tant en la vestimenta com en les actuacions del personal docent, amb el benentès que no es pot exigir a ningú que amagui o dissimuli les seves conviccions personals. Alhora, aquest personal, d'acord amb la responsabilitat que té confiada, ha

Caldria tenir especial cura en el procés de matriculació, que hauria d'esdevenir un autèntic exercici d'acollida i d'explicació del Projecte Educatiu del Centre.

de deixar ben clar (als alumnes i a la direcció) si puntualment hi ha cap qüestió per la qual se separi d'allò establert pel centre o per les autoritats educatives.

De fet, aquest capteniment no es justifica tant per la pertinença a un servei públic com per la vulnerabilitat dels usuaris. Valgui com a exemple que un jutge vesteix una indumentària específica perquè ha de mostrar una neutralitat exquisida davant de tota la ciutadania. En canvi, un funcionari que no faci atenció al públic disposa de més llibertat per vestir al seu gust, sense que afecti la qualitat del servei. El personal docent es trobaria en un punt intermedi, per al qual no és necessari cap uniforme, però sí oferir una imatge coherent amb la tasca que té encomanada. En qualsevol cas, l'expressió de creences o conviccions personals mai no pot implicar exaltació, apologia o proselitisme de cap mena.

4. El currículum i la diversitat religiosa

Com hem dit, en el moment en què la família matricula el noi o la noia al centre educatiu, es fa palesa una delegació i autorització educativa en aquelles qüestions que afecten l'estructura curricular, el projecte educatiu i la vida quotidiana del centre. Això no vol dir que la família no pugui manifestar desacords al llarg del curs amb algunes d'aquestes qüestions. En aquest sentit, caldria tenir especial cura en el procés de matriculació, que hauria d'esdevenir un autèntic exercici d'acollida i d'explicació del Projecte Educatiu del Centre.¹⁴

Els conflictes entre la família i el centre educatiu, tot i estar relacionats amb allò que uns i altres consideren que està bé o malament, no són deguts necessàriament a la diversitat religiosa, sinó que sovint són qüestions que podríem qualificar de règim interior, de disciplina, d'urbanitat. Però en canvi n'hi ha algunes que toquen temes més profunds i sensibles, més relacionats amb les conviccions religioses o ètiques

• • • • •

14. El concepte de consentiment informat prové del camp de la medicina. La deontologia i les lleis sanitàries assenyalen que els professionals sanitaris no poden fer cap intervenció en un pacient sense el seu consentiment explícit, llevat dels casos que assenyalen la llei (urgència, epidèmia o incapacitat). Implica informar de forma rigorosa, comprensible i tranquil·la sobre el diagnòstic, les diferents mesures terapèutiques possibles, els resultats esperats de cada una d'elles i aconsellar la que, a parer del facultatiu, és la millor.

d'uns i altres, com ara la demanda de famílies, per raons religioses, que el seu fill o la seva filla no estudiï algunes àrees o alguns continguts curriculars determinats (per exemple Música o Educació Física o la teoria evolucionista, alguns aspectes d'Educació per a la Ciutadania, l'aparell reproductor humà en grups mixtos d'alumnat...), que no participi en algunes activitats curriculars (sortides fora del centre educatiu), o en fi, que no escolti comentaris elogiosos per part del professorat sobre la modificació del Codi civil que permet el matrimoni entre persones del mateix sexe.

La potestat del pare i de la mare, reconeguda i protegida pel títol IV del Codi de Família, no pot ser menystinguda per l'escola. En cas que es consideri que alguna actuació familiar vulnera un dret fonamental de l'infant, el centre educatiu ha de posar-ho immediatament en coneixement de l'autoritat competent, però quan no es vulnera un dret fonamental i la família manifesta principis religiosos per efectuar alguna demanda, el centre educatiu ha de recollir aquesta demanda i ha d'analitzar detingudament si és compatible amb el compliment obligat de la normativa vigent al nostre país.

D'entrada, en l'anàlisi de l'acceptabilitat o no d'una queixa o una demanda formulada amb motiu de determinats continguts del currículum obligatori, s'ha d'anar alerta de no caure en una perspectiva rígida i inflexible, perquè la majoria de normatives permeten i fins i tot requereixen, per a una correcta aplicació, interpretacions i acomodacions als casos concrets. Efectivament, si la diversitat religiosa o cultural és, sens dubte, una riquesa per a tots, el preu que ens cal pagar és el de fer tots tot el possible per tenir una sensibilitat més afinada i unes actuacions més rigoroses i fonamentades a l'hora de tractar els conflictes que es puguin presentar.

Vegem amb més detall situacions en les quals els centres educatius, en ocasions, han de fer front a possibles divergències amb la família en relació als continguts del currículum. Concretament ens referirem a:

1. Objeccions familiars, per motius religiosos, al contingut del currículum (a determinades matèries del currículum o a alguns continguts o activitats concrets de determinades matèries).
2. Objeccions familiars a les activitats extraescolars del centre (sortides, visites, excursions, colònies...).

Quan no es vulnera un dret fonamental i la família manifesta principis religiosos per efectuar alguna demanda, el centre educatiu ha de recollir aquesta demanda i ha d'analitzar detingudament si és compatible amb el compliment obligat de la normativa vigent al nostre país.

4.1 Objeccions familiars al currículum per motius religiosos

a) Activitats artístiques

La música, la dansa, l'expressió plàstica o el teatre són recursos que els centres educatius catalans utilitzen per a una educació integral de l'alumnat per desenvolupar la capacitat artística i d'expressió. Si bé és cert que en la majoria de centres educatius no s'han donat conflictes per motius religiosos relacionats amb les expressions artístiques, i que la pràctica totalitat de l'alumnat de confessions minoritàries participa en les activitats musicals, teatrals, plàstiques o de dansa, hi ha hagut casos en què alumnes d'aquestes confessions han al·legat motius religiosos per negar-se a seguir algun tipus determinat d'activitat artística.

És cert també que, en ocasions, aquestes activitats poden xocar amb les pràctiques habituals o les creences d'una part de l'alumnat; i de vegades sense que l'escola se n'assabenti, d'una banda pel fet que l'alumnat no vulgui verbalitzar-ho (pot tenir interès a no significar-se) i, de l'altra, pel fet que són pocs els docents que saben que pot haver-hi una regulació restrictiva, en algunes confessions religioses, sobre aquestes activitats.

Com ja hem indicat en l'apartat dedicat a les festes i celebracions, a vegades, quan els alumnes no volen participar en les representacions teatrals o en els espectacles, expressen aquesta negativa simplement no apareixent el dia de la representació pública, malgrat que hagin pogut intervenir activament en els assajos d'aquestes activitats. Quan es presenten aquestes situacions, els centres poden tenir diversos tipus de resposta, des de sancionar l'absència amb «falta no justificada», fins a permetre la no participació proposant, o no, alguna altra activitat alternativa. És freqüent que aquests col·lectius no facin explícit el motiu pel qual no participen en aquests actes, i que demanin al professorat fer alguna d'aquestes activitats alternatives. Caldrà tenir-ho en compte i buscar una solució individualitzada.

b) Educació física i activitats esportives

Convé saber que no hi ha cap precepte religiós que impedeixi que un nen o una nena faci Educació física. El problema no rau en la pròpia matèria, sinó en certs aspectes o maneres de dur-la a terme que poden no «encaixar» amb els preceptes religiosos, per exemple, les qüestions relacionades amb la indumentària de les noies. En el cas de l'Islam, per

No hi ha cap precepte religiós que impedeixi que un nen o una nena faci Educació física.

exemple, aquesta religió preveu que tant els nois com les noies puguin fer totes les activitats educatives o instructives que convingui, però a partir de l'adolescència recomana que les facin separats per sexes i que les noies tinguin cura de la vestimenta per evitar provocacions. Seguint aquesta recomanació, hi ha noies que a partir de la primera menstruació es posen mocador (*hijab*) i no es posen roba gaire ajustada.

No es pot oblidar que no tothom viu la religiositat de la mateixa manera. Trobarem casos en què, malgrat pertànyer a la mateixa confessió religiosa, uns comportaments seran més oberts i altres més restrictius. Per exemple, el fet que unes dones musulmanes no portin mocador no vol pas dir que altres no s'hi sentin obligades, ni que unes siguin «menys musulmanes» que les altres, ni ens diu res sobre l'obligatorietat del mocador. Com ja hem dit, la vivència del fet religiós i la valoració del grau de rigor amb què cal complir les normes és molt personal, i està condicionada per la tradició i els costums familiars. Aquesta qüestió de la indumentària és, precisament, un aspecte fonamental a l'hora d'entendre per què, per exemple, les noies musulmanes no volen fer determinades activitats físiques: tant l'ús de la roba esportiva (haver de posar-se el xandall o una samarreta de màniga curta) com haver de prescindir del mocador són elements que poden dificultar la participació d'aquestes alumnes en aquestes activitats.

Però, com que als centres educatius els interessa que aquestes alumnes participin a la classe amb la resta de companys i companyes, acostumen a deixar fer l'activitat esportiva amb la roba que vulguin (amb camisa ampla i de màniga llarga, per exemple) i exigeixen, però, que un cop acabada l'activitat física es posin roba neta.

Algunes noies musulmanes també fan la petició de fer l'activitat física amb mocador. Utilitzar el mocador durant aquesta classe pot ser considerat incompatible amb la higiene de les alumnes per la poca transpiració que permeten algunes peces o teixits en realitzar activitats que fan suar. Per resoldre-ho, molts centres educatius recomanen a les noies que no duguin el mocador durant aquesta activitat i se'ls proposa que es posin al cap una cinta ampla, o un mocador prim que faciliti la transpiració, o un *buff*.

Els centres s'han trobat també que l'alumnat sikh o les noies musulmanes rebutgen, per motius religiosos, anar a la piscina o dutxar-se després de fer educació física. En el moment en què el centre fa de la natació una exigència i la voluntat de l'alumnat és radicalment con-

Trobarem casos en què, malgrat pertànyer a la mateixa confessió religiosa, uns comportaments seran més oberts i altres més restrictius.

No hi ha una prohibició religiosa explícita que els nois musulmans o sikhs participin a la classe de natació encara que hi hagi noies que facin l'activitat.

Cal tenir molt en compte els processos personals d'adaptació a un entorn que, sobretot al principi, els infants poden viure com especialment hostil i atemoridor.

trària a participar-hi, la institució educativa es veu en la necessitat de resoldre un conflicte que té més arrels culturals que religioses. No hi ha una prohibició religiosa explícita que els nois musulmans o sikhs participin a la classe de natació encara que hi hagi noies que facin l'activitat. Però tampoc no és evident l'obligatorietat curricular inexcusable de fer natació per assolir les competències bàsiques de l'etapa.

D'altra banda, pel que fa a l'alumnat sikh i a l'alumnat musulmà, la intimitat i el fet de no mostrar el cos nu davant altres persones són trets culturals molt arrelats; aquesta norma de comportament té també més a veure amb un costum cultural que amb un precepte religiós. Per aquesta raó, no es considera adequat dutxar-se en un espai compartit, encara que sigui utilitzat només per persones del mateix sexe. Sovint es resol facilitant la possibilitat de canviar-se o de dutxar-se en un espai o un moment més reservat.

Moltes vegades, malgrat que el centre educatiu facilita propostes de solució del conflicte, persisteix en l'alumnat la negativa a fer una determinada activitat esportiva. Moltes vegades les dificultats de les noies provenen de la necessitat d'evitar el contacte físic amb els companys de sexe masculí que pot produir-se en la pràctica de l'activitat, sobretot en els exercicis en parella o esports que requereixen contacte entre els contrincants. Alguns centres accepten aquest rebuig de les noies musulmanes envers la participació en determinats exercicis físics, tot i obligar-les a ser a l'espai on la resta de companys i companyes desenvolupen l'activitat. Es pot acceptar aquesta manera d'encarar el conflicte si es tracta de guanyar temps per negociar una solució que faci compatible l'exigència del compliment del currículum amb les reticències de l'alumnat.

El temps que fa que l'alumnat resideix a Catalunya i que va al centre és un factor important. L'alumnat que en un principi era reticent a participar en determinades activitats, sovint acaba incorporant-s'hi, a vegades fins i tot de manera entusiasta. Cal tenir molt en compte els processos personals d'adaptació a un entorn que, sobretot al principi, els infants poden viure com especialment hostil i atemoridor.

c) Objecions familiars a l'educació sexual

La sexualitat és un dels elements que el centre educatiu pren en consideració no només a l'hora de formar els alumnes, sinó sobretot d'oferir-los una educació integral de la seva personalitat. L'educació afectivo-sexual, per tant, és l'eina de què disposa el centre per tal que

els escolars rebin uns coneixements mínims sobre què és el sexe, per què és com és i quines són les conductes que faciliten, en cas de mantenir relacions sexuals, el major respecte per a l'altre i per a un mateix. Sovint, però, allò que s'ensenya als centres i la manera com s'ensenya no s'adiu amb allò que s'ensenyaria i la manera com s'ensenyaria per part d'algunes comunitats religioses.

L'educació sexual, als centres educatius, a més a més de ser part del currículum d'algunes assignatures (Educació per a la ciutadania i els drets humans, Ciències de la naturalesa)¹⁵ també es tracta de manera transversal a les matèries amb les quals té relació, així com a les tutories, on els docents tenen més flexibilitat per abordar aquest aspecte formatiu. En tot cas, el resultat d'aquesta situació és que cada centre educatiu acaba perfilant una manera pròpia de treballar l'educació sexual.

En els casos en què hi ha hagut incomoditats i reticències per raons religioses respecte a l'educació sexual, és important no confondre un malestar per conviccions religioses amb un sentiment de pudor, que de vegades no té res a veure amb la religió. En aquestes situacions cal saber detectar-ho i tractar-ho amb sensibilitat. En aquests casos caldria no forçar les situacions més enllà del que és raonable i considerar que la participació en activitats concretes pot ser voluntària i facilitar així que un tipus d'alumnat pugui rebre l'educació sexual d'una forma més adequada a la seva sensibilitat.

També cal dir que hi ha ocasions on la família i l'escola poden compartir una visió de la sexualitat i de com s'ha d'educar molt semblant, però igualment la família considera que és responsabilitat exclusiva de la família i nega a l'escola tota competència en aquest àmbit. Aquí és important assenyalar que la Constitució (art. 27.3) garanteix el dret dels pares que els fills rebin una formació religiosa i moral que vagi d'acord amb les seves conviccions, la qual cosa no implica que l'escola hagi de renunciar a explicar al conjunt de l'alumnat tot el ventall d'opcions morals i religioses que es donen a la societat legalment, incloses les que no són pròpies de la família.

d) Continguts concrets d'algunes matèries

També, en ocasions, poden presentar-se objeccions familiars a alguns continguts concrets de determinades matèries. L'origen i l'evolució

És important no confondre un malestar per conviccions religioses amb un sentiment de pudor.

• • • • •

15. Decret 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'Educació Secundària Obligatoria.

Cal advertir les famílies i garantir l'obligatorietat del currículum i, alhora, que el professorat diferenciï clarament entre allò que és informació sobre la realitat social o bé sobre les teories científiques formulades, i l'adhesió moral o teòrica a pràctiques, opcions o teories formulades.

ció de la vida humana, per exemple, és un contingut que s'imparteix tant a educació primària com a secundària. Transmetre aquest coneixement, però, no és exclusiu d'una matèria, sinó que pot ser tractat en més ocasions, com a la classe de Biologia, a la de Ciències Naturals o bé a Filosofia. Quan aquest ensenyament s'imparteix en una aula en la qual hi ha alumnes educats exclusivament sota les teories creacionistes, pot generar incomoditat ja que aquest tema té moltes implicacions religioses.

Semblaria recomanable, en primer lloc i en tots els casos, una anàlisi, per part del claustre, del millor tractament possible de determinats continguts especialment sensibles. Fóra bo, també, informar les famílies que puguin plantejar aquest tipus d'objeccions sobre l'abast del currículum obligatori a Catalunya, i sobre les moltes possibilitats, però també limitacions, del centre educatiu a l'hora d'adaptar aquest currículum obligatori a la seva realitat. Tanmateix, en algunes circumstàncies, pot ser una estratègia (i una manera d'arribar més fàcilment a un acord amb la família) tractar aquests temes sensibles en grups reduïts, de manera que això permeti un tractament més d'acord amb les diferents necessitats i sensibilitats de l'alumnat.

Sigui com sigui, cal advertir les famílies i garantir l'obligatorietat del currículum i, alhora, que el professorat diferenciï clarament entre allò que és informació sobre la realitat social o bé sobre les teories científiques formulades, i l'adhesió moral o teòrica a pràctiques, opcions o teories formulades.

D'altra banda, les objeccions a determinats continguts per part de les famílies poden resultar una bona ocasió perquè el professorat ajudi l'alumnat a distingir entre els diversos nivells de la cultura i del llenguatge, i a entendre que aquests nivells són diferents però no necessàriament contradictoris o incompatibles; és el cas, per exemple, de ciència i fe, de legalitat i moralitat, i de llenguatge descriptiu de la realitat empírica i llenguatge metafòric o simbòlic referent a aspectes espirituals.

4.2 Objeccions familiars a les activitats complementàries i extraescolars del centre

Les activitats complementàries i extraescolars del centre abasten iniciatives molt diferents: des d'activitats esportives, culturals, lúdiques i educatives que es fan al centre fora de l'horari lectiu, fins totes aque-

lles que, per fer-les, és necessari sortir del centre educatiu (excursions, sortides de tutoria, sortides i visites culturals, colònies, campaments...). Per tant, les característiques de les activitats són força diverses i varien en aspectes tan importants com, per exemple, el grau d'implicació que demanen, l'esforç i la despesa econòmica que suposen, el grau d'obligatorietat de l'assistència, la durada de l'esdeveniment (hi ha casos en què l'activitat pot implicar passar una nit fora de casa) i el període en què es realitza l'activitat (si és en període lectiu o de vacances). Les diferències poden ser notables també entre un centre d'educació infantil i primària i un de secundària, perquè els factors abans assenyalats varien molt segons el nivell educatiu.

La primera dificultat que planteja aquesta temàtica és aclarir l'obligatorietat o la voluntarietat d'aquestes activitats. Les activitats extraescolars i complementàries tenen una presència important a la majoria de centres públics i privats concertats però només estan regulades per als centres privats concertats, on tant les activitats complementàries com extraescolars tenen un caràcter voluntari.

Ara bé, l'article 22.1b, de la Llei 12/2009 d'educació, quan regula els deures dels alumnes, estableix que l'alumnat té el deure de «participar en les activitats educatives del centre». Per tant, si es considera que són activitats educatives, podria derivar-se'n un deure per a l'alumnat, sempre que siguin gratuïtes.

Cal dir que en la majoria de centres, la no participació de determinats col·lectius d'alumnes a les sortides i activitats extraescolars no és una qüestió que generi conflictes greus o que sigui problemàtica per al desenvolupament de l'activitat normal del centre. Com ja hem apuntat anteriorment, com que són activitats que es fan fora del centre educatiu i, sovint, fora de l'horari lectiu, a la pràctica tenen un grau d'obligatorietat més flexible. Tot i que no és freqüent que l'alumnat al·legui motius religiosos a l'hora de no participar en una activitat, hi ha un perfil d'alumnes (alguns nouvinguts estrangers, minories culturals o religioses, etc.) que tenen una major freqüència d'absències en aquestes activitats extraescolars.

Les objeccions dels pares a la participació dels seus fills i filles en activitats extraescolars rarament es deuen a motius religiosos. Davant d'aquesta constatació, des dels centres s'han pres diferents mesures per tal de fomentar la participació de tot l'alumnat en les activitats organitzades pel centre educatiu. De totes les mesures, cal destacar la més important i comuna: millorar la via de comunicació entre el centre edu-

Les objeccions dels pares a la participació dels seus fills i filles en activitats extraescolars rarament es deuen a motius religiosos.

Si es considera que les sortides i les activitats extraescolars són importants per completar l'educació de l'alumnat, cal fer tot el possible per oferir-les i engrescar que tothom hi participi, sense excepcions.

catiu i les famílies, amb l'objectiu d'explicar les activitats programades i la importància que tenen en l'educació dels seus fills i filles, perquè, com hem vist, la major part de dificultats neixen de la manca d'informació familiar. A vegades han col·laborat en aquesta tasca mediadors per tal de facilitar la comunicació amb les famílies, a través d'entrevistes individuals, reunions col·lectives explicatives, trucades a les llars, etc.

Algunes iniciatives intenten fer més visibles els objectius i el desenvolupament de les activitats extraescolars, com l'exposició de fotos a l'entrada del centre o a través de gravacions de vídeo que mostren les activitats i els seus resultats. En alguns centres educatius amb pares molt contraris a deixar participar les seves filles en aquest tipus d'activitats, l'AMPA hi ha promogut activitats extraescolars de caire familiar, i no només escolar.

És important recordar que, en cas d'alumnes que no participen de la sortida o les colònies, s'ha de procurar que no quedin desescolaritzats. Cal preparar activitats que els possibilitin fer aprenentatges similars, si és possible, als que faran els seus companys.

Hi ha centres en els quals la poca participació de l'alumnat en les activitats i sortides ha fet que se'n reduís la freqüència o, fins i tot, que s'anul·lessin les colònies escolars. L'experiència demostra que aquest camí no és el més recomanable, sinó tot el contrari. Si es considera que les sortides i les activitats extraescolars són importants per completar l'educació de l'alumnat, cal fer tot el possible per oferir-les i engrescar que tothom hi participi, sense excepcions. Cal considerar també la millor manera de disposar de beques i ajuts suficients per als qui els necessitin.

Si malgrat totes les accions proposades persisteixen les resistències, cal plantejar-se la conveniència de canviar aquestes activitats per altres d'equivalents, educativament parlant, d'acord amb la major part de les famílies. Ara bé: això sempre s'ha de fer en darrer terme i sense que en cap cas suposi un perjudici per a la qualitat educativa del centre. Una vegada més cal donar a les famílies novingudes/estrangeres un temps d'adaptació. Amb el pas del temps, molts centres constaten avenços importants en l'augment de la participació.

4.3 Algunes recomanacions

Com a orientació i recomanació general, cal recordar una vegada més que hem de millorar, sempre i en tot cas, les relacions amb les

famílies, de manera especial amb aquelles que tenen menys coneixement del nostre món escolar complex, cercant l'acord, la complicitat i la confiança.

A l'hora de respondre a les objeccions familiars per raons religioses a determinats continguts curriculars, convé amabilitat i fermesa. Cal tenir clar:

1. L'obligatorietat dels elements prescriptius del currículum:
 - el principi de singularitat, és a dir, entendre que els pares i les mares parlen del *seu* fill o filla, i és en aquest cas concret que cal buscar una resposta;
 - que no és convenient modificar el desenvolupament normal d'un grup escolar pel fet que una sola família es mostri disconforme amb una manera de fer acceptada per la resta de famílies;
 - que la família disconforme amb un contingut curricular que ha estat qualificat com a contingut necessari per a la formació de l'alumnat, no pot pretendre que el seu fill o filla no rebi cap mena de formació sobre aquest tema.

No és convenient modificar el desenvolupament normal d'un grup escolar pel fet que una sola família es mostri disconforme amb una manera de fer acceptada per la resta de famílies.

D'altra banda, si es vol avançar d'una manera decidida cap a un centre educatiu que doni resposta a les noves necessitats i problemàtiques que plantegen els canvis socials actuals, cal treballar de manera efectiva per assolir dos reptes simultàniament:

2. Consolidar centres educatius cada vegada més inclusius respecte a la diversitat cultural.
3. Obrir-se cada vegada més a l'entorn, a contextos comunitaris compromesos a col·laborar en la tasca d'educar les noves generacions de ciutadans.

Alguns centres educatius han optat per establir complicitats amb el conjunt de la comunitat educativa, cosa que facilita disposar de diverses eines i coneixements per tal d'abordar millor les problemàtiques, per exemple, la compromesa tasca de l'educació sexual. S'organitzen xerrades a través de les quals el centre educatiu convida persones de la comunitat religiosa o professionals del tema a abordar. Aquestes xerrades de vegades van dirigides als alumnes, altres a les

Ha anat molt bé sol·licitar la presència d'una persona autoritzada de la pròpia comunitat religiosa perquè ajudi l'alumnat o les seves famílies que entenguin que no hi ha cap precepte religiós sobre una determinada qüestió, sinó tradicions culturals que es poden canviar.

famílies i altres a tothom; permeten un tractament distès mediat per terceres persones, una informació més específica, personalitzada i, de vegades, per a aquells que ho desitgen, fins i tot privada. Per exemple, ha anat molt bé sol·licitar la presència d'una persona autoritzada de la pròpia comunitat religiosa perquè ajudi l'alumnat o les seves famílies que entenguin que no hi ha cap precepte religiós sobre una determinada qüestió, sinó tradicions culturals que es poden canviar.

És important que els centres educatius facin ús dels recursos externs a la institució, per exemple impartir part dels coneixements sobre l'educació sexual en el Centre d'Atenció Primària. En cap cas aquesta externalització ha de suposar un abandó del centre educatiu de les seves responsabilitats, sinó tot el contrari: ha de suposar una major implicació i una via que ajudi a resoldre alguns aspectes del conflicte.

D'altra banda, cal garantir que la causa per la qual alumnes es neguen a fer una sortida, rebutgen tocar instruments musicals o fer alguna altra activitat que suposi una despesa familiar no sigui deguda a mancances econòmiques o al fet que la família no ho considera una despesa imprescindible. Quan el que hi ha darrere d'un problema d'aquests és una dificultat o una motivació econòmica, el problema pot tenir una solució més fàcil. Quan les dificultats econòmiques són justificades, el centre educatiu ha de procurar facilitar els materials necessaris per a la correcta escolarització de l'alumne i recórrer als recursos i a les institucions que ho facin possible. I, en el cas que hi hagi dubtes raonables sobre si són certes les dificultats econòmiques de la família, s'ha de garantir el bé del menor, que ha d'estar per sobre d'altres consideracions. Això no ha de ser obstacle, és clar, per prendre, al mateix temps, les mesures que es creguin convenient davant la possible desatenció familiar de les necessitats educatives dels fills i filles.

ANNEX I. REFERÈNCIES LEGALS

DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS HUMANS

Article 18

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

Article 26

1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació serà gratuïta, si més no, en la instrucció elemental i fonamental. La instrucció elemental serà obligatòria. L'ensenyament tècnic i professional es posarà a l'abast de tothom, i l'accés a l'ensenyament superior serà igual per a tots en funció dels mèrits respectius.
2. L'educació tendirà al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; promourà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos, i fomentarà les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.
3. El pare i la mare tenen dret preferent d'escollir la mena d'educació que serà donada als seus fills.

DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS DE L'INFANT

Principi 7

[...] L'interès superior de l'infant serà el principi que guiarà aquells qui tenen la responsabilitat de la seva educació i orientació; aquesta responsabilitat pertoca abans de tot als seus pares. [...]

Principi 10

L'infant ha de ser protegit contra les pràctiques que puguin fomentar la discriminació racial, religiosa o de qualsevol altra mena.

Ha de ser educat en un esperit de comprensió, tolerància, amistat entre els pobles, pau i fraternitat universal, i amb plena consciència que ha de consagrar les seves aptituds i energies al servei dels seus semblants.

PACTE INTERNACIONAL DE DRETS CIVILS I POLÍTICS DE LES NACIONS UNIDES

Article 18

1. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de tenir o d'adoptar la religió o les creences de la seva elecció, així com la llibertat de manifestar la seva religió o les seves creences, individualment o col·lectivament, tant en públic com en privat, mitjançant el culte, la celebració del ritus, les pràctiques i l'ensenyament.
2. Ningú no serà objecte de mesures coercitives que puguin disminuir la seva llibertat de tenir o adoptar la religió o les creences de la seva elecció.
3. La llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences estarà subjecta únicament a les limitacions prescrites per la llei que siguin necessàries per a protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la moral públiques, o els drets i llibertats fonamentals dels altres.
4. Els estats parts d'aquest Pacte es comprometen a respectar la llibertat dels pares i, si s'escau, dels tutors legals, per tal de garantir que els fills rebin l'educació religiosa i moral que estigui d'acord amb les seves pròpies conviccions.

CONSTITUCIÓ ESPANYOLA

TÍTOL I

Drets i deures fonamentals

CAPÍTOL SEGON

Drets i llibertats públiques

Article 14

Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

SECCIÓ 1A

Dels drets fonamentals i de les llibertats públiques

Article 16

1. Es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats sense cap més limitació, quan siguin manifestats, que la necessària per al manteniment de l'ordre públic protegit per la llei.
2. Ningú podrà ser obligat a declarar quant a la seva ideologia, religió o creences.
3. Cap confessió tindrà caràcter estatal. Els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les consegüents relacions de cooperació amb l'Església Catòlica i les altres confessions.

Article 27

1. Tothom té dret a l'educació. Es reconeix la llibertat d'ensenyament.
2. L'educació tindrà com objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i a les llibertats fonamentals.
3. Els poders públics garanteixen el dret que assisteix els pares per tal que els fills rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb les seves conviccions.
4. L'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït.
5. Els poders públics garanteixen el dret de tothom a l'educació, mitjançant una programació general de l'ensenyament, amb la participació col·lectiva de tots els sectors afectats i la creació de centres docents.

ESTATUT D'AUTONOMIA DE CATALUNYA (2006)

TÍTOL I

Drets, deures i principis rectors

CAPÍTOL I

Drets i deures de l'àmbit civil i social

Article 21

2. Les mares i els pares tenen garantit, d'acord amb els principis establerts per l'article 37.4, el dret que els assisteix per tal que llurs fills i filles rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb llurs conviccions a les escoles de titularitat pública, en les quals l'ensenyament és laic.

CAPÍTOL V

Principis rectors

Article 40

8. Els poders públics han de promoure la igualtat de totes les persones amb independència de l'origen, la nacionalitat, el sexe, la raça, la religió, la condició social o l'orientació sexual, i també han de promoure l'eradicació del racisme, de l'antisemitisme, de la xenofòbia, de l'homofòbia i de qualsevol altra expressió que atempti contra la igualtat i la dignitat de les persones.

Article 42

7. Els poders públics han de vetllar per la convivència social, cultural i religiosa entre totes les persones a Catalunya i pel respecte a la diversitat de creences i conviccions ètiques i filosòfiques de les persones, i han de fomentar les relacions interculturals per mitjà de l'impuls i la creació d'àmbits de coneixement recíproc, diàleg i mediació. També han de garantir el reconeixement de la cultura del poble gitano com a salvaguarda de la realitat històrica d'aquest poble.

Article 44

1. Els poders públics han de garantir la qualitat del sistema d'ensenyament i han d'impulsar una formació humana, científica i tècnica de l'alumnat basada en els valors socials d'igualtat, solidaritat, llibertat, pluralisme, responsabilitat cívica i els altres que fonamenten la convivència democràtica.
[...]

3. Els poders públics han de promoure i han d'impulsar la implicació i la participació de la família en l'educació dels fills i filles, en el marc de la comunitat educativa, i han de facilitar i promoure l'accés a les activitats d'educació en el lleure.

LLEI 12/2009, DEL 10 DE JULIOL, D'EDUCACIÓ

Article 2

El sistema educatiu, en el marc dels valors definits per la Constitució i per l'Estatut, es regeix pels principis generals següents:

- a) El respecte dels drets i deures que deriven de la Constitució, l'Estatut i la resta de legislació vigent.
- b) La transmissió i la consolidació dels valors propis d'una societat democràtica: la llibertat personal, la responsabilitat, la solidaritat, el respecte i la igualtat.
- c) La universalitat i l'equitat com a garantia d'igualtat d'oportunitats i la integració de tots els col·lectius, basada en la corresponsabilitat de tots els centres sostinguts amb fons públics.
- d) El respecte a la llibertat d'ensenyament, la llibertat de creació de centres, la llibertat d'elecció entre centres públics o centres altres que els creats pels poders públics, la llibertat de càtedra del professorat i la llibertat de consciència dels alumnes.
- e) El pluralisme.
- f) La inclusió escolar i la cohesió social.
[...]
- j) El foment de la pau i el respecte dels drets humans.
[...]
- p) El respecte del dret de mares i pares perquè llurs fills rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb llurs conviccions.
- q) L'exclusió de qualsevol mena de proselitisme o adoctrinament.

Article 3

Els alumnes tenen dret a rebre una educació integral, orientada al ple desenvolupament de la personalitat, amb respecte als principis democràtics de convivència i als drets i les llibertats fonamentals.

Article 7

1. Tots els membres de la comunitat escolar tenen el dret a una bona convivència i el deure de facilitar-la.
Les regles de convivència als centres educatius s'han de basar genèricament en els principis democràtics i específicament en els principis i normes que deriven d'aquesta llei.

Article 29

2. Els mestres i els professors, en l'exercici de llurs funcions docents, tenen els deures específics següents:
[...]
- b) Contribuir al desenvolupament de les activitats del centre en un clima de respecte, tolerància, participació i llibertat que fomenti entre els alumnes els valors propis d'una societat democràtica.

Article 37

2. Els actes o les conductes (...) que impliquin discriminació per raó de gènere, sexe, raça, naixença o qualsevol altra condició personal o social dels afectats s'han de considerar especialment greus.

Article 93

2. L'escola pública catalana es defineix com a inclusiva, laica i respectuosa amb la pluralitat, trets definidors del seu caràcter propi.

LLEI ORGÀNICA 7/1980, DE 5 DE JULIOL, DE LLIBERTAT RELIGIOSA

Article 1

2. Les creences religioses no constitueixen un motiu de desigualtat o discriminació davant la llei. No es poden al·legar motius religiosos per impedir a ningú l'exercici de qualsevol treball o activitat o el desenvolupament de càrrecs o funcions públiques.

Article 2

1. La llibertat religiosa i de culte garantida per la Constitució comprèn, amb la immunitat de coacció consegüent, el dret de qualsevol persona a:
[...]
- c) Rebre i impartir ensenyament i informació religiosa de qualsevol índole, ja sigui oralment, per escrit o per qualsevol altre procediment; elegir per a ell mateix, i per als menors no emancipats i incapacitats, sota la seva dependència, dins i fora de l'àmbit escolar, l'educació religiosa i moral que estigui d'acord amb les seves pròpies conviccions.

LLEI ORGÀNICA 10/1995, DE 23 DE NOVEMBRE, DEL CODI PENAL

Article 18

1. La provocació existeix quan directament s'incita mitjançant la impremta, la radiodifusió o qualsevol altre mitjà d'eficàcia semblant, que faciliti la publicitat, o davant d'una concurrència de persones, a perpetrar un delictes. És apologia, a l'efecte d'aquest Codi, exposar, davant una concurrència de persones o per qualsevol mitjà de difusió, idees o doctrines que exalcin el crim o n'enalteixin l'autor. L'apologia només és delictiva com a forma de provocació i si per la seva naturalesa i circumstàncies constitueix una incitació directa a cometre un delictes.
2. La provocació s'ha de castigar exclusivament en els casos en què ho prevegi la llei. Si la perpetració del delictes segueix a la provocació, s'ha de castigar com a inducció.

Article 510

1. Els qui provoquin a la discriminació, a l'odi o a la violència contra grups o associacions, per motius racistes, antisemites o altres motius referents a la ideologia, religió o creences, situació familiar, la pertinença dels seus membres a una ètnia o raça, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació sexual, malaltia o minusvalidesa, han de ser castigats amb la pena de presó d'un a tres anys i multa de sis a dotze mesos.
2. S'han de castigar amb la mateixa pena els qui, sabent-ne la falsedat o amb menyspreu temerari cap a la veritat, difonguin informacions injurioses sobre grups o associacions en relació amb la seva ideologia, religió o creences, la pertinença dels seus membres a una ètnia o raça, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació sexual, malaltia o minusvalidesa.

Article 511

1. Incorre en la pena de presó de sis mesos a dos anys i multa de dotze a vint-i-quatre mesos i inhabilitació especial per a ocupació o càrrec públic per un termini d'un a tres anys el particular encarregat d'un servei públic que denegui a una persona una prestació a la qual tingui dret per raó de la seva ideologia, religió o creences, la seva pertinença a una ètnia o raça, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació sexual, situació familiar, malaltia o minusvalidesa.
2. Són aplicables les mateixes penes quan els fets es cometin contra una associació, fundació, societat o corporació o contra els seus membres per raó de la seva ideologia, religió o creences, la pertinença dels seus membres o d'algun

d'ells a una ètnia o raça, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació sexual, situació familiar, malaltia o minusvalidesa.

3. Els funcionaris públics que cometin algun dels fets previstos en aquest article incorren en les mateixes penes en la meitat superior i en la d'inhabilitació especial per a ocupació o càrrec públic per un termini de dos a quatre anys.

Article 512

Els qui en l'exercici de les seves activitats professionals o empresarials deneguin a una persona una prestació a la qual tingui dret per raó de la seva ideologia, religió o creences, la seva pertinença a una ètnia, raça o nació, el seu sexe, orientació sexual, situació familiar, malaltia o minusvalidesa, incorren en la pena d'inhabilitació especial per a l'exercici de professió, ofici, indústria o comerç, per un període d'un a quatre anys.

SECCIÓ SEGONA

Dels delictes contra la llibertat de consciència, els sentiments religiosos i el respecte als Difunts

Article 522

Incorren en la pena de multa de quatre a deu mesos:

- 1r. Els qui per mitjà de violència, intimidació, força o qualsevol altre constreyniment il·legítim impedeixin a un membre o uns membres d'una confessió religiosa practicar els actes propis de les creences que professin, o assistir-hi.
- 2n. Els qui pels mateixos mitjans forcin a altri a practicar actes de culte o ritus o a concórrer-hi, o a realitzar actes reveladors de professar o no professar una religió, o a mudar la que professin.

Article 523

El qui amb violència, amenaça, tumult o vies de fet, impedeixi, interrompi o pertorbi els actes, funcions, cerimònies o manifestacions de les confessions religioses inscrites en el corresponent registre públic del Ministeri de Justícia i Interior ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a sis anys, si el fet s'ha comès en un lloc destinat al culte, i amb la de multa de quatre a deu mesos si es realitza en qualsevol altre lloc.

Article 525

1. Incorren en la pena de multa de vuit a dotze mesos els qui, per ofendre els sentiments dels membres d'una confessió religiosa, facin públicament, de pa-

raula, per escrit o mitjançant qualsevol mena de document, escarni dels seus dogmes, creences, ritus o cerimònies, o vexin, també públicament, els qui els professen o practiquen.

2. Incorren en les mateixes penes els qui facin públicament escarni, de paraula o per escrit, de qui no professi cap religió o creença.

LLEI ORGÀNICA 2/2006, DE 3 DE MAIG, D'EDUCACIÓ

TÍTOL PRELIMINAR

CAPÍTOL I

Principis i fins de l'educació

Article 1. *Principis*

- b) L'equitat, que garanteixi la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no-discriminació i actui com a element compensador de les desigualtats personals, culturals, econòmiques i socials, amb una atenció especial a les que derivin de discapacitat.
- c) La transmissió i la posada en pràctica de valors que afavoreixin la llibertat personal, la responsabilitat, la ciutadania democràtica, la solidaritat, la tolerància, la igualtat, el respecte i la justícia, com també que ajudin a superar qualsevol tipus de discriminació.

Article 2. *Fins*

- 1. El sistema educatiu espanyol s'orienta a la consecució dels fins següents:
 - a) El ple desenvolupament de la personalitat i de les capacitats dels alumnes. [...]
 - c) L'educació en l'exercici de la tolerància i de la llibertat dins els principis democràtics de convivència, com també en la prevenció de conflictes i la seva resolució pacífica.

TÍTOL II

CAPÍTOL III

Escolarització en centres públics i privats concertats

Article 84. *Admissió d'alumnes*

- 3. En cap cas hi pot haver discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Disposició addicional segona. *Ensenyament de religió*

- 1. L'ensenyament de la religió catòlica s'ha d'ajustar al que estableix l'Acord sobre ensenyament i assumptes culturals subscrit entre la Santa Seu i l'Estat

espanyol. Amb aquesta finalitat, i de conformitat amb el que disposa l'Acord esmentat, s'inclou la religió catòlica com a àrea o matèria en els nivells educatius que correspongui, que és d'oferta obligatòria per als centres i de caràcter voluntari per als alumnes.

2. L'ensenyament d'altres religions s'ha d'ajustar al que disposen els acords de cooperació signats per l'Estat espanyol amb la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya, la Federació de Comunitats Israelites d'Espanya, la Comissió Islàmica d'Espanya i, si s'escau, als que en el futur es puguin subscriure amb altres confessions religioses.

Disposició final primera. Modificació de la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació.

3. L'article 6 de la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, queda redactat de la manera següent:
 3. Es reconeixen als alumnes els drets bàsics següents:
 - e) Que es respectin la seva llibertat de consciència, les seves conviccions religioses i les seves conviccions morals, d'acord amb la Constitució.
 4. Són deures bàsics dels alumnes:
 - f) Respectar la llibertat de consciència, les conviccions religioses i morals, i la dignitat, integritat i intimitat de tots els membres de la comunitat educativa.

ACORD ENTRE L'ESTAT ESPANYOL I LA SANTA SEU SOBRE ENSENYAMENT I Afers CULTURALS¹⁶

Article I

A la llum del principi de llibertat religiosa, l'acció educativa respectarà el dret fonamental dels pares sobre l'educació moral i religiosa dels seus fills en l'àmbit escolar. En tot cas, l'educació que s'imparteixi als centres docents públics serà respectuosa amb els valors de l'ètica cristiana.

Article II

Els plans educatius en els nivells d'Educació Preescolar, d'Educació General Bàsica (EGB) i de Batxillerat Unificat Polivalent (BUP) i Graus de Formació Professional corresponents als alumnes de les mateixes edats inclouran l'ensenyament de la religió catòlica en tots els Centres de educació, en condicions equiparables a les altres disciplines fonamentals.

Per respecte a la llibertat de consciència, aquest ensenyament no tindrà caràcter obligatori per als alumnes. Es garanteix, però, el dret a rebre'n.

Les autoritats acadèmiques adoptaran les mesures oportunes perquè el fet de rebre o no rebre l'ensenyament religiós no suposi cap discriminació en l'activitat escolar. En els nivells d'ensenyament esmentats, les autoritats acadèmiques corresponents permetran que la jerarquia eclesiàstica estableixi, en les condicions concretes que amb ella es convingui, altres activitats complementàries de formació i assistència religiosa.

Article III

En els nivells educatius a què fa referència l'article anterior, l'ensenyament religiós serà impartit per les persones que, per a cada any escolar, siguin designades per l'autoritat acadèmica entre aquelles que l'Ordinari diocesà proposi per exercir aquest ensenyament. Amb antelació suficient, l'Ordinari diocesà comunicarà els noms dels Professors i persones que siguin considerades competents per a aquest ensenyament. En els Centres públics d'Educació Preescolar, d'EGB i de Formació Professional de primer grau, la designació, en la forma abans assenyalada, recaurà amb preferència en els Professors d'EGB que així ho sol·licitin.

Ningú no serà obligat a impartir ensenyament religiós.

Els Professors de religió formaran part, a tots els efectes, del Claustre de Professors dels respectius Centres.

16. Traducció no oficial d'un fragment de l'Instrument de Ratificació de l'Acord entre l'Estat espanyol i la Santa Seu sobre Ensenyament i Afers Culturals, signat a la Ciutat del Vaticà el 3 de gener de 1979, en versions oficials castellana i italiana.

ACORD DE COOPERACIÓ DE L'ESTAT ESPANYOL AMB LA FEDERACIÓN DE ENTIDADES RELIGIOSAS EVANGÉLICAS DE ESPAÑA¹⁷

Article 10

1. A fi de fer efectiu allò que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del Dret a l'Educació, i en la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes, als seus pares i als òrgans escolars de govern que ho sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós evangèlic en els centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests darrers, l'exercici d'aquell dret no entri en conflicte amb el caràcter propi del centre, en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.
2. L'ensenyament religiós evangèlic serà impartit per professors designats per les Esglésies pertanyents a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, amb la conformitat d'aquesta.
3. Els continguts de l'ensenyament religiós evangèlic, així com els llibres de text relatius a aquest, seran assenyalats per les Esglésies respectives amb la conformitat de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España.
4. Els centres docents públics i els privats concertats a què es fa referència en aquest article hauran de facilitar els locals adequats per a l'exercici d'aquell dret en harmonia amb el desenvolupament de les activitats lectives.
[...]
6. Les Esglésies pertanyents a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España podran establir i dirigir centres docents dels nivells educatius que s'esmenten en el número 1 d'aquest article, així com centres universitaris i seminaris de caràcter religiós o altres Institucions d'Estudis Eclesiàstics amb submissió a la legislació general vigent en la matèria.

Article 12.

1. Per als fidels de la Unió d'Esglésies Adventistes del Setè Dia i d'altres Esglésies evangèliques pertanyents a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas

• • • • •

17. Traducció no oficial d'un fragment de la *Ley 24/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España*.

de España el dia de precepte de les quals sigui el dissabte, el descans laboral setmanal podrà comprendre, sempre que hi hagi acord entre les parts, la tarda del divendres i el dia complet del dissabte, en substitució del que estableix l'article 37.1 de l'Estatut dels Treballadors com a regla general.

2. Els alumnes de les esglésies esmentades en el número 1 d'aquest article, que cursin estudis en centres d'ensenyament públics i privats concertats, estaran dispensats de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens des de la posta de sol del divendres fins a la posta del sol del dissabte, a petició pròpia o dels qui exerceixen la pàtria potestat o tutela.

ACORD DE COOPERACIÓ DE L'ESTAT ESPANYOL AMB LA FEDERACIÓN DE COMUNIDADES ISRAELITAS DE ESPAÑA¹⁸

Article 10

1. A fi de fer efectiu allò que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del Dret a l'Educació, i la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes jueus, als seus pares i als òrgans escolars de govern que ho sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós jueu en els centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests darrers, l'exercici d'aquell dret no entri en contradicció amb el caràcter propi del centre, en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.
2. L'ensenyament religiós jueu serà impartit per professors designats per les Comunitats pertanyents a la Federación de Comunidades Israelitas, amb la conformitat d'aquesta.
3. Els continguts de l'ensenyament religiós jueu, així com els llibres de text relatius a aquest, seran assenyalats per les Comunitats respectives amb la conformitat de la Federación de Comunidades Israelitas.
4. Els centres docents públics i els privats concertats a què es fa referència en aquest article hauran de facilitar els locals adequats per a l'exercici d'aquell dret sense que pugui perjudicar el desenvolupament de les activitats lectives. [...]
6. Les Comunitats pertanyents a la Federación de Comunidades Israelitas podran establir i dirigir centres docents dels nivells educatius que s'esmenten en el número 1 d'aquest article, així com centres universitaris i seminaris de caràcter religiós amb submissió a la legislació general vigent en la matèria.

Article 12.

1. El descans laboral setmanal, per als fidels de Comunitats Israelites pertanyents a la FCI, podrà comprendre, sempre que hi hagi acord entre les parts, la tarda del divendres i el dia complet del dissabte, en substitució del que estableix l'article 37.1 de l'Estatut dels Treballadors com a regla general.
2. Les festivitats que s'expressen a continuació, que segons la Llei i la tradició jueves tenen el caràcter de religioses, podran substituir les establertes amb

• • • • •

18. Traducció no oficial d'un fragment de la *Ley 25/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Federación de Comunidades Israelitas de España*.

caràcter general per l'Estatut dels Treballadors, en el seu article 37.2, amb el mateix caràcter de retribuïdes i no recuperables, a petició de les persones a què es refereix el número anterior, i en els termes previstos en el mateix.

- Any Nou (*Roix ha-Xanà*), dies 1r i 2n.
- Dia de l'Expiació (*Yom Kippur*).
- Festa de les Cabanes (*Sukkot*), dies 1r, 2n, 7è i 8è.
- Pasqua (*Pesàh*), dies 1r, 2n, 7è i 8è.
- Pentecosta (*Xavuot*), dies 1r i 2n.

3. Els alumnes jueus que cursin estudis en centres d'ensenyament públics i privats concertats, estaran dispensats de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens, els dissabtes i les festivitats religioses expressades en el número anterior, a petició pròpia o dels qui exerceixin la pàtria potestat o tutela.

ACORD DE COOPERACIÓ DE L'ESTAT ESPANYOL AMB LA COMISIÓN ISLÁMICA DE ESPAÑA¹⁹

Article 10

1. A fi de fer efectiu allò que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, i la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes musulmans, als seus pares i als òrgans escolars de govern que el sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós islàmic en els centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests darrers, l'exercici d'aquell dret no entri en contradicció amb el caràcter propi del centre, en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.
2. L'ensenyament religiós islàmic serà impartit per professors designats per les Comunitats pertanyents a la Comisión Islámica de España, amb la conformitat de la Federació a què pertanyen.
3. Els continguts de l'ensenyament religiós islàmic, així com els llibres de text relatius a aquest, seran proporcionats per les comunitats respectives, amb la conformitat de la Comisión Islámica de España.
4. Els centres docents públics i els privats concertats a què es fa referència al número 1 d'aquest article, hauran de facilitar els locals adequats per a l'exercici del dret que en aquest article es regula, sense que pugui perjudicar el desenvolupament de les activitats lectives.
[...]
6. La Comisión Islámica de España, així com les Comunitats pertanyents a la mateixa, podran establir i dirigir docents dels nivells educatius que s'esmenten en el número 1 d'aquest article, així com a Universitats i Centres de Formació Islàmica, amb submissió a la legislació general vigent en la matèria.

Article 12

1. Els membres de les comunitat islàmica pertanyents a la *Comisión Islámica de España* que ho desitgin, podran sol·licitar la interrupció de la seva feina els divendres de cada setmana, dia de pregària col·lectiva obligatòria i solemne dels musulmans, des de les tretze trenta fins a les setze trenta hores, així com

• • • • •

19. Traducció no oficial d'un fragment de la *Ley 26/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Comisión Islámica de España*.

la conclusió de la jornada laboral una hora abans de la posta de sol, durant el mes de dejuni (Ramadà).

En ambdós casos, serà necessari el previ acord entre les parts. Les hores deixades de treballar hauran de ser recuperades sense compensació.

2. Les festivitats i commemoracions que a continuació s'expressen, que segons la Llei Islàmica tenen el caràcter de religioses, podran substituir, sempre que hi hagi acord entre les parts, les establertes amb caràcter general per l'Estatut dels Treballadors, en el seu article 37.2, amb el mateix caràcter de retribuïdes i no recuperables, a petició dels fidels de les comunitat islàmica pertanyents a la Comisió Islàmica de España.

- *Al-Hijra*, corresponent a l'1 de *Muharram*, primer dia de l'Any Nou islàmic.

- *Axura*, desè dia de *Muharram*.

- *Mawlidu al-Nabi*, correspon al 12 de *Rabiul Awwal*, naixement del Profeta.

- *Al-Isra wa al-mi'raj*, correspon al 27 de *Rayab*, data del Viatge Nocturn i l'Ascensió del Profeta.

- *Id al Fitr*, correspon als dies 1, 2 i 3 d'*Shawwal* i celebra la culminació del Dejuni del Ramadà.

- *Id al Adha* (o *aid al-kabir*), correspon als dies 10, 11 i 12 de *Du Al-Hyyah* i celebra el sacrifici protagonitzat pel Profeta Abraham.

3. Els alumnes musulmans que cursin estudis en centres d'ensenyament públics o privats concertats, estaran dispensats de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens, en el dia del divendres durant les hores a què es refereix el número 1 d'aquest article i en les festivitats i commemoracions religioses anteriorment expressades, a petició pròpia o dels qui exerceixen la pàtria potestat o tutela.

Article 14

4. L'alimentació dels internats en centres o establiments públics i dependències militars, i la dels alumnes musulmans dels centres docents públics i privats concertats que ho sol·licitin, es procurarà adequar als preceptes religiosos islàmics, així com l'horari dels àpats durant el mes de dejuni (Ramadà).

RESOLUCIONS ANUALS DE LA SECRETARIA GENERAL DEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ QUE APROVEN LES INSTRUCCIONS PER A L'ORGANITZACIÓ I EL FUNCIONAMENT DELS CENTRES EDUCATIUS DOCENTS

Fomentar l'educació intercultural en un marc de diàleg i de convivència

L'educació intercultural implica un model educatiu que potencia la cultura del diàleg i de la convivència, i ajuda a desenvolupar la consciència i el sentiment d'igualtat com a condició prèvia per al coneixement i el respecte de les diferències culturals.

El centre educatiu ha de tenir com a objectiu fonamental que tot l'alumnat, el de la cultura majoritària i el de les minoritàries, mitjançant qualsevol àrea o matèria curricular, desenvolupi les aptituds i les actituds que el capacitin per viure en la nostra societat multicultural i multilingüe.

Per assolir aquest objectiu cal que el centre:

[...] respecti la diversitat cultural en totes les seves formes i, per tant, permeti l'ús de vestuari o elements simbòlics, ja siguin de caràcter cultural, religiós o identitari, sempre que no impossibilitin:

- la realització de totes les activitats curriculars,
- la comunicació interpersonal,
- la identificació personal,
- la seguretat personal o la dels altres.

Aquest respecte, però, no ha de permetre ni tolerar els símbols que exaltin la xenofòbia o el racisme, o que promoguin qualsevol tipus de violència.

Ensenyament de la religió (educació infantil i primària i educació especial)

D'acord amb la normativa vigent, l'ensenyament de la religió té caràcter optatiu per als alumnes i és d'oferta obligatòria per als centres.

Per a l'alumnat de l'educació primària serà d'aplicació allò que es disposa en el Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària. Els centres docents adoptaran les mesures organitzatives per tal que l'alumnat els pares i mares o tutors legals del qual no hagin optat perquè cursin ensenyaments de religió, rebin la deguda atenció educativa, a fi que l'elecció d'una o altra opció no impliqui cap mena de discriminació. Aquesta atenció en cap cas no comportarà l'aprenentatge de continguts curriculars associats al coneixement del fet

religió, ni a qualsevol àrea de l'etapa. Les mesures organitzatives que el centre adopti seran conegudes per pares i tutors legals i estaran incloses en el projecte educatiu del centre.

La manifestació de l'opció per la formació religiosa és totalment voluntària. En cas de no fer-la es deduirà que es vol rebre atenció educativa alternativa. El centre oferirà la possibilitat d'optar per la formació religiosa a l'alumnat de nou ingrés, d'acord amb el model «Declaració sobre l'opció per a la formació religiosa o els ensenyaments alternatius per a l'alumnat de nou ingrés en el centre».

Els pares, mares o tutors legals dels alumnes, per iniciativa seva, poden modificar l'opció feta abans del començament de cada curs escolar. En aquest cas, la rectificació s'haurà de comunicar per escrit a la direcció del centre durant el darrer trimestre del curs anterior.

Els mestres de la plantilla del centre que ho vulguin tindran prioritat per impartir l'àrea de religió. Els mestres interessats hauran de comunicar-ho a la direcció del centre abans de finalitzar el mes de maig, per tal que puguin ser proposats per les autoritats religioses corresponents, d'acord amb el que hi ha establert respecte a aquesta qüestió. Quan no hi hagi prou mestres de la plantilla per impartir l'àrea de religió a tots els alumnes interessats, la direcció del centre ho comunicarà, abans de finalitzar el mes de maig, als serveis territorials corresponents, a fi que es pugui assignar el professorat que hagi d'impartir aquests ensenyaments.

Ensenyament de la religió (educació secundària)

1. Opció religiosa a l'Educació Secundària Obligatoria

D'acord amb la normativa vigent, l'ensenyament de la religió té caràcter optatiu per als alumnes i és d'oferta obligatòria per als centres.

Els pares, mares o tutors legals dels alumnes poden demanar que aquests rebin formació religiosa (catòlica, evangèlica, jueva, islàmica o història i cultura de les religions). La manifestació de l'opció per la formació religiosa és totalment voluntària. En cas de no fer-la es deduirà que es vol rebre atenció educativa alternativa. El centre oferirà la possibilitat d'optar per la formació religiosa a l'alumnat de nou ingrés en el centre d'acord amb el model «Declaració sobre l'opció per la formació religiosa».

Els pares, mares o tutors legals dels alumnes, i per iniciativa seva, poden modificar per escrit l'opció abans de l'inici de cada curs. En aquest cas la rectificació haurà de ser comunicada per escrit a la direcció del centre durant el darrer trimestre del curs anterior. La Inspecció d'Educació vetllarà per la correcta aplicació d'aquesta norma.

2. Religió a l'Educació Secundària Obligatoria

L'ensenyament de la religió o l'atenció educativa a l'alumnat que no la cursi, configura un espai horari propi, diferent de l'establert per a l'oferta de matèries optatives.

Els centres docents adoptaran les mesures organitzatives per tal que l'alumnat els pares i mares o tutors legals del qual no hagin optat perquè cursin ensenyaments de religió, rebin la deguda atenció educativa, a fi que l'elecció d'una o altra opció no suposi cap mena de discriminació. Aquesta atenció educativa, que pot conformar una oferta diversa d'activitats, en cap cas comportarà l'aprenentatge de continguts curriculars associats al coneixement del fet religiós, ni a qualsevol matèria de l'etapa. Aquesta atenció educativa sí podrà consistir en altres tipus de continguts relacionats de manera genèrica amb el desenvolupament de competències de l'alumnat.

En tot cas, el nombre d'hores lectives setmanals de l'alumnat serà el mateix amb independència de l'opció triada.

Avaluació

La formació religiosa és avaluable, tant en les opcions confessionals com en l'opció d'història i cultura de les religions, i es té en compte en la decisió de promoció al curs següent, però no pas en el càlcul de la qualificació mitjana.

Les activitats d'atenció educativa alternatives a l'ensenyament de la religió s'avaluaran dins el conjunt de matèries optatives.

Professorat

Les opcions confessionals de religió les impartirà el professorat designat en el marc dels acords amb cada confessió religiosa.

L'opció no confessional de la religió (història i cultura de les religions) la impartirà preferentment el professorat de les especialitats de geografia i història i de filosofia. Les activitats d'atenció educativa seran impartides pel professorat adient en funció de l'oferta i les possibilitats del centre.

3. Religió al batxillerat

L'ensenyament de la religió en aquesta etapa s'efectuarà d'acord amb allò que estableix el decret pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat. La matèria comuna de religió és d'oferta obligatòria per als centres i de caràcter voluntari per als alumnes i s'imparteix en una de les franges de l'horari destinada a matèries optatives o de modalitat.

Abans d'iniciar el batxillerat s'ha de fer constar novament l'opció amb relació a la religió mitjançant el full de preinscripció, si escau, o una declaració d'acord amb el model «Declaració sobre l'opció per a la formació religiosa o els ensenyaments alternatius per a l'alumnat de nou ingrés en el centre» que s'adjuntarà a la matrícula.

Ensenyament de la religió (en centres privats amb caràcter propi que expressi una confessió religiosa)

La petició de plaça en un centre privat amb caràcter propi que expressi una confessió religiosa és una manera d'optar per una formació religiosa i moral concreta i, per tant, pressuposa també l'opció per l'ensenyament de la religió corresponent. No obstant això, en casos determinats les famílies poden sol·licitar a la direcció del centre que els seus fills o filles rebin atenció educativa alternativa.

ANNEX II. FITXES INFORMATIVES SOBRE CONFESSIONS RELIGIÖSES

ESGLÉSIA CATÒLICA

L'Església Catòlica és la comunitat d'homes i dones de religió cristiana i de confessió catòlica que s'agrupen territorialment per diòcesis entorn del bisbe de Roma (Sant Pare o Papa) com a fonament de la unió entre tots els catòlics del món. En l'actualitat, el nombre de catòlics és de més de 1.000 milions. A Catalunya, l'Església Catòlica és, de llarg, la institució religiosa amb un nombre més alt de seguidors. El cristianisme va arribar a Catalunya en el segle I, i en el segle III ja hi estava consolidat.

El cristianisme, religió a la qual pertany l'Església Catòlica, va ser fundat per Jesús de Natzaret, que agrupà entorn seu els seus seguidors els anys de la seva predicació per les terres de Palestina, durant el primer terç del segle I.

En sentit estricte, el qualificatiu de «catòlica» (universal) s'aplica a l'Església dels cristians units al bisbe de Roma com a conseqüència de les separacions que hi ha hagut entre els cristians en els transcurso dels segles, i especialment de la produïda des de la Reforma de Luter en el segle XVI.²⁰

Doctrina

Els cristians creuen en un Déu únic que és Pare, Fill i Esperit Sant, i que ha estat revelat per Jesús, el Crist, el Fill de Déu. La doctrina catòlica té com a font la Sagrada Escripura (la Bíblia), la qual és interpretada d'acord amb l'anomenada «Tradició», que és la fe i la vida, la litúrgia i la pregària activa en l'Església al llarg dels segles.

L'Església reconeix en el seu si un marc de guiatge dels bisbes, anomenat «Magisteri», que té competència tant pel que fa a la interpretació de la Bíblia com pel que fa a la seva aplicació a la doctrina i als comportaments dels catòlics.

20. Observació sobre les Esglésies Catòliques de Ritus Oriental

Les Esglésies Catòliques de ritus oriental també formen part de l'Església Catòlica Romana. Entre aquestes, hi ha les grecocatóliques o catòliques de ritus bizantí, que tenen els elements comuns amb les Esglésies Ortodoxes (litúrgia, espiritualitat, etc.) però que es regeixen per un codi de dret canònic propi i deuen obediència al bisbe de Roma (Sant Pare).

Llibres sagrats i textos fonamentals

Els textos sagrats dels cristians catòlics són els escrits bíblics, agrupats en dues parts: l'Antic Testament (història sagrada del poble d'Israel) i el Nou Testament, que consta dels Evangelis (testimonis de la vida de Jesús), del llibre dels Fets dels Apòstols (història dels primers cristians), de les Cartes Apostòliques (sobretot de sant Pau), i del llibre de l'Apocalipsi.

Hi ha altres textos que, malgrat no ser considerats revelats, són d'importància per a la fe i la vida de les persones catòliques. El primer d'aquests és el «catecisme», un text nascut en el segle XVI per a facilitar l'ensenyament dels elements doctrinals de creença obligada, i que es va actualitzant periòdicament. Igualment, i ja de caràcter més esporàdic, hi ha els textos del Papa, en especial les «encícliques», que contenen instruccions doctrinals i exhortacions morals; i també «documents episcopals», tant de les conferències episcopals com de cada bisbe diocesà.

Ritus més importants

Els set ritus més destacats són els «set sagraments» que l'Església Catòlica considera signes sagrats (o actes en què hi ha una presència eficaç de la gràcia salvadora de Déu) mitjançant els quals es realitza de manera especial la unió espiritual i personal amb Déu, Pare, Fill i Esperit Sant, i amb la humanitat sencera, sobretot amb els altres cristians.

- El Baptisme, per a l'Església Catòlica, uneix la persona a Jesucrist i la fa fill de Déu i germà de tots els homes i dones; pel Baptisme, les persones s'incorporen a l'Església. Es pot rebre en qualsevol etapa de la vida. El ritus usa l'aigua vessada sobre el cap de la persona que és batejada.
- L'Eucaristia és la celebració en la qual els catòlics es reuneixen, com a mínim els diumenges i altres festes preceptives, per commemorar la resurrecció de Crist, tot fent-lo present a través del pa i del vi consagrats. La primera vegada que un nen o una nena participa plenament de l'Eucaristia combregant, fet que s'anomena «Primera comunió», se celebra d'una manera especial.
- La Confirmació és el sagrament del do de l'Esperit; el reben, mitjançant la unció amb oli sagrat, aquelles persones catòliques que es reafirmen en la fe catòlica.
- La Reconciliació o Penitència és el sagrament del perdó de Déu dels pecats comesos després del Baptisme, confessats al sacerdot, i a través de l'absolució.
- La Unció dels malalts és el sagrament en el qual els malalts i les persones grans són ungides amb l'oli sagrat per tal de rebre la força de Déu davant la malaltia i la mort.

- L'Orde sacerdotal és el sagrament pel qual un home que hagi seguit la formació i el discerniment adequat es consagra al servei de l'Església i esdevé diaca, prevere o bisbe, segons els tres graus d'aquest sagrament.
- El Matrimoni és el sagrament pel qual l'home i la dona es prometen amor i fidelitat entre ells i es comprometen a viure la seva relació segons l'Evangeli i els ensenyaments de l'Església.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

- Els bisbes: són aquells preveres que reben l'orde episcopal, que és el sagrament de l'orde sacerdotal en la seva plenitud. Reben l'encàrrec de presidir una Església particular o diòcesi. Són la màxima autoritat per al seu bisbat com a mestres i pastors, sempre en comunió amb el Papa.
- Els preveres: són els homes que, en rebre el sagrament de l'Orde, han estat constituïts sacerdots (anomenats també popularment capellans o mossens), i poden administrar sagraments i guiar en el camí de la fe i de la vida cristiana les agrupacions de fidels que el bisbe els confia. Estan obligats a mantenir-se cèlibes, i resten sota l'autoritat directa del bisbe en el cas d'estar vinculats a un bisbat, o sota l'autoritat del seu superior si pertanyen a un institut religiós.
- Els diaques: són els homes, casats o no, que són constituïts servidors qualificats de la Paraula i de la caritat, sempre al redós d'un bisbe.
- Els laics i les laïques: són els cristians i les cristianes que, pel Baptisme, són considerats amb la dignitat de membres del Poble de Déu, i comparteixen la responsabilitat d'anunciar l'Evangeli de Jesús a tots els homes i dones, a través de la seva presència en el món.
- Vida religiosa: són homes i dones que viuen en comunitats de vida religiosa on tant els preveres com el laïcat poden optar per una vida cristiana en comunitat, amb un carisma determinat: missions, ensenyament, salut, vida contemplativa, etc. Es comprometen a viure els vots de castedat, obediència i pobresa. Són els monjos i les monges, els religiosos i les religioses i els que segueixen altres formes de comunitat o d'organització reconegudes per l'Església.

Organització

L'Església Catòlica s'estructura territorialment en bisbats o diòcesis, els quals es divideixen en parròquies i s'agrupen en províncies eclesiàstiques.

L'Església reconeix en el bisbe de Roma aquell que, en nom de Crist, presideix no sols l'Església de Roma que li és confiada, sinó també el conjunt de totes les esglésies particulars o diòcesis.

L'Església Catòlica considera que, en cada una de les diòcesis, hi és present l'única Església de Jesucrist. Les parròquies poden agrupar-se en arxiprestats, per tal de coordinar-se i de compartir tasques.

A Catalunya hi ha deu seus episcopals agrupades entorn de dues esglésies metropolitanes, que formen dues províncies eclesiàstiques. La seu de Tarragona té les seus sufragànies de Girona, Lleida, Solsona, Tortosa, Urgell i Vic; la seu de Barcelona té les seus sufragànies de Sant Feliu de Llobregat i de Terrassa. Els bisbes de les deu diòcesis amb seu episcopal a Catalunya formen la Conferència Episcopal Tarraconense, constituïda l'any 1969 com a organisme intern de l'Església Catòlica a Catalunya i presidida per l'arquebisbe de Tarragona.

D'altra banda, els fidels també poden vincular-se a moviments, congregacions religioses o prelatures.

Celebracions específiques

Per a l'Església Catòlica, el diumenge o primer dia de la setmana commemora la Pasqua o resurrecció de Jesús, per la qual cosa els fidels són invitats a l'assistència i a la participació en l'Eucaristia (anomenada «missa»).

En el calendari catòlic, hi destaquen dos cicles: el cicle de Nadal i el cicle de Pasqua. En el primer, l'Església celebra solemnement, després de quatre setmanes d'Advent, la solemnitat de Nadal (el naixement de Jesús, el dia 25 de desembre) i la solemnitat de l'Epifania o Dia de l'adoració dels Reis (el dia 6 de gener).

El segon cicle comença amb la celebració del Dimecres de cendra, que dona entrada a la Quaresma (que són els quaranta dies abans de la Pasqua); conté la Setmana Santa, que comença el Diumenge de Rams i que acaba el dia de Pasqua, setmana en la qual cal destacar el Dijous Sant o dia de la Institució de l'Eucaristia, el Divendres Sant —que commemora la Passió i la mort de Jesucrist—, el Dissabte Sant —dia de la seva sepultura—, i la culminació en el Diumenge de Pasqua —anomenada popularment Pasqua florida— (el primer diumenge després de la primera lluna plena de la primavera), que celebra la resurrecció de Jesucrist.

En les set setmanes de temps pasqual se celebra la festa de l'Ascensió i el Diumenge de Pentecosta (que vol dir dia cinquantè), el qual commemora la vinguda de l'Esperit Sant (festa anomenada popularment Pasqua Granada o segona Pasqua). Els dos diumenges següents se celebra, respectivament, el diumenge de la Santíssima Trinitat, dedicat a l'adoració i a la contemplació de Déu U i Tri, i la solemnitat del Corpus, de-

dicada a l'Eucaristia; amb motiu d'aquesta festa, en molts llocs s'organitzen processons pels carrers amb la custòdia que conté l'Eucaristia.

A banda de les celebracions indicades, l'Església Catòlica també celebra festes dedicades a Maria, la Mare de Déu o a d'altres sants: Sant Josep (el dia 19 de març), les solemnitats de l'Assumpció de la Mare de Déu (el dia 15 d'agost), el Naixement de la Mare de Déu (el dia 8 de setembre), Tots Sants (dia 1 de novembre) i la Immaculada Concepció (el dia 8 de desembre). Hi ha altres diades pròpies de la tradició del país, com Sant Esteve (el dia 26 de desembre), Sant Jordi (el dia 23 d'abril), la Mare de Déu de Montserrat (el dia 27 d'abril) i Sant Joan Baptista (el dia 24 de juny). Així mateix, cal tenir en compte que en molts municipis es consideren festius, i en molts casos com a Festa Major, els dies dels sants patrons de la població corresponent.

Prescripcions alimentàries

L'Església Catòlica manté el precepte de l'abstinència de carn (i derivats) els sis divendres de Quaresma. El Dimecres de Cendra, inici de la Quaresma, i el Divendres Sant són dies d'abstinència i també de dejuni (reducció o privació d'ingerir aliments).

D'aquestes dues obligacions, n'estan exempts els infants fins els 14 anys i les persones més grans de 60 anys, a més dels malalts.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

ESGLÉSIES EVANGÈLIQUES

Les Esglésies evangèliques o protestants són esglésies cristianes que van néixer a partir de la reforma protestant que va impulsar Martí Luter (1483-1546) durant el segle XVI i dels posteriors moviments de renovació que s'han donat en el si de l'Església protestant. Cadascuna d'aquestes esglésies, unides en el que és fonamental, pot tenir una orientació doctrinal i una forma d'organització específiques.

L'origen del terme «protestant» el trobem en les protestes que cinc prínceps van dur a terme quan a Alemanya es van intentar prohibir els ensenyaments de Luter.

En funció de la seva orientació doctrinal, les esglésies evangèliques es poden classificar en diverses denominacions, com són el luteranisme, el baptisme, el metodisme, el presbiterianisme i el pentecostalisme, entre moltes d'altres. En funció de la seva estructura organitzativa, es pot distingir entre esglésies de règim episcopal, presbiterià o congregacionalista.

Les esglésies evangèliques són la segona confessió cristiana amb un nombre més alt de seguidors arreu del món, després del catolicisme. A Catalunya, els evangèlics també són la segona confessió cristiana, i es compten per desenes de milers. Bona part dels immigrants que han arribat a Catalunya els darrers anys són protestants, sobretot entre els procedents d'Amèrica del Sud, de l'Àfrica subsahariana i de determinats països de l'est d'Europa.

Els termes «evangèlic», «reformat» o «protestant» són vàlids per referir-se a una persona o allò relatiu a les esglésies sorgides de la Reforma. D'altra banda, cal reservar el terme «evangelista» exclusivament per referir-se als autors a qui s'atribueixen respectivament els quatre Evangelis (Mateu, Marc, Lluc i Joan).

Doctrina

La reforma protestant es fonamenta en tres principis bàsics, coneguts per la seva forma llatina:

- *Sola gratia*: la salvació només és un privilegi de la gràcia de Déu. Per tant, no es pot assolir pels possibles mèrits de la persona.
- *Sola fides*: la persona ha de tenir fe en Déu i en la seva voluntat de perdó envers la humanitat.
- *Sola scriptura*: l'única font de la doctrina és la Bíblia. Per tant, el dictamen de cap persona no pot ser equiparat al missatge diví.

A més, les esglésies evangèliques proclamen el sacerdocí universal dels fidels. És a dir, en el context evangèlic, el sacerdocí ministerial —el sacerdocí d'unes quantes persones escollides que es caracteritzen per dedicar la seva vida a Déu i a la seva obra— deixa de tenir sentit, ja que tot bon cristià ha de tenir present Déu i els seus ensenyaments en totes les esferes de la vida quotidiana.

Llibres sagrats i textos fonamentals

L'únic text que els evangèlics reconeixen com a sagrat és la Bíblia.

Ritus més importants

La majoria dels evangèlics consideren que Déu només va establir dos sagraments o ordenances:

- El Baptisme: molts grups protestants el realitzen per immersió i només quan el fidel ha arribat a l'edat adulta i té plena capacitat per a decidir el seu ingrés a la comunitat cristiana. En algunes esglésies evangèliques, especialment en les de caire pentecostal o carismàtic, caracteritzades per donar una especial importància als dons de l'Esperit Sant, també es du a terme el «bateig de l'Esperit Sant», pel qual el cristià entra en contacte amb l'esperit de Déu.
- El Sant Sopar: és celebrat amb pa i vi que normalment són repartits entre tots els membres de la comunitat. La freqüència amb què es du a terme aquest ritus varia molt en funció de cada Església.

Els evangèlics solen dur a terme altres pràctiques i ritus que poden variar força en funció de l'Església a la qual pertanyin. Tot i això, podem fer algunes observacions que poden servir d'orientació general:

- És molt habitual que celebrin un culte d'adoració a Déu durant la jornada del diumenge. Generalment aquest culte inclou lectures de les Sagrades Escrip-tures, cants de lloança a Déu, una predicació per part del pastor, etc.
- Al llarg de la setmana, els protestants també acostumen a dur a terme reunions d'estudi bíblic i reunions d'oració.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

La màxima autoritat religiosa a l'interior d'una Església evangèlica és el pastor. Aquest no és un intermediari entre Déu i la comunitat, sinó que és la persona que

dirigeix el culte i que, en funció dels seus coneixements, pot proporcionar formació i consell espiritual. En una mateixa Església hi pot haver diversos pastors, i sovint aquests poden ser auxiliats per altres càrrecs dins de l'Església.

Organització

En general, entre els evangèlics, cada Església és una unitat independent, tot i que diferents esglésies que comparteixen una mateixa visió doctrinal poden unir-se bo i formant denominacions.

Alhora, diferents esglésies també poden federar-se per a defensar amb més força els seus posicionaments i interessos davant la societat. Així, a Catalunya, tradicionalment, les diferents entitats evangèliques s'han agrupat en el si del Consell Evangèlic de Catalunya, creat el 1981. A Catalunya també existeixen algunes entitats que agrupen els pastors protestants, com l'AMEC (Associació de Ministres de l'Evangeli de Catalunya) o la COMEC (Confraternitat de Ministres de l'Evangeli de Catalunya).

Celebracions específiques

Les principals festes evangèliques són el Dia de la Reforma (31 d'octubre), Nadal (el 25 de desembre) i Pasqua (celebrada el diumenge posterior a la primera lluna plena de primavera).

Prescripcions alimentàries

No hi ha prescripcions específiques.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

JUDAISME

El judaisme és la religió del poble d'Israel i es fonamenta en el pacte entre Déu i Abraham narrat en el llibre del Gènesi. La comunitat jueva calcula que en l'actualitat a Catalunya són uns 15.000, molts d'ells originaris d'Amèrica del Sud. S'organitzen al voltant de diverses comunitats amb diferents orientacions doctrinals.

Cal tenir en compte que també es pot parlar del judaisme com a cultura, i en aquest cas podem referir-nos als jueus independentment de la seva fe.

Cal aclarir que els termes «jueu» i «israelita» es poden utilitzar com a sinònims, mentre que «israelià» fa referència a l'Estat d'Israel, creat el 1948.

Doctrina

És difícil especificar amb poques paraules quina és la doctrina jueva, en tant que no existeixen uns «articles de fe» de caire dogmàtic. Per això, al llarg dels segles, diverses persones han intentat sistematitzar les creences del Judaisme. El més famós d'aquests intents fou el que realitzà Maimònides al segle XIII. Va donar lloc als Tretze Principis de Fe que, de manera resumida, són aquests:

1. El món va ser creat per Déu i és dirigit per Ell.
2. Existeix un únic Déu.
3. Déu no té un caire corporal.
4. Déu és el principi i l'eternitat.
5. Les oracions només poden ser dirigides a Déu.
6. Les paraules dels profetes són veritats.
7. Moisès és el patriarca dels profetes de tots els temps.
8. La Torà d'avui dia és la mateixa que Déu va lliurar a Moisès.
9. La Torà és eterna i no està sotmesa a modificacions.
10. Déu és omniscient.
11. Déu premia els que segueixen els preceptes religiosos i castiga els que no ho fan.
12. Un messies arribarà en el futur.
13. Els morts ressuscitaran quan sigui voluntat de Déu.

En general, hom sol distingir entre el judaisme ortodox (o tradicional), conservador (o moderat), i el reformat (progressista o liberal). Les fronteres entre l'un i l'altre són imprecises. Les diferències provenen de la interpretació de la llei jueva de forma estricta (ortodoxos), flexible (conservadors) o adaptada a la societat (reformats).

Aquestes diferències són més perceptibles en aquells rituals que caracteritzen els jueus: lleis alimentàries, ús de la llengua vulgar a la sinagoga, igualtat entre homes i dones, el rigor en el compliment del sàbat, l'estatus dels conversos, etc. En termes religiosos les diferències entre sefardites (jueus d'origen hispànic) i asquenasites (jueus d'origen de l'Europa nord-occidental) no són tan significatives com les que separen per opcions ideològiques que hem esmentat.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Tanaj: És el nom que els jueus donen a les Escriptures (que corresponen a les que els catòlics anomenen Antic Testament), i que està compartimentada en tres grans seccions: la Torà, que inclou el cinc primers llibres de la Bíblia (Gènesi, Èxode, Levític, Nombres i Deuteronomi) i especifica quines són les lleis per les quals s'ha de regir la vida dels jueus; els llibres dels Profetes o *Nevi'im*; i els altres Escrits o *Ketuvim*.

Talmud: És un recull de comentaris rabínics a la llei jueva. Es divideix en la *Mishnà* (que conté tractats sobre la llei civil i criminal, matrimoni, rituals, festes, etc.) i la *Gue-marà* (consistent en comentaris a la *Mishnà*).

Ritus més importants

Els jueus duen a terme tres oracions al llarg del dia:

- *Saharit*: l'oració del matí, dins de les tres hores següents a la sortida del sol. Per dur a terme aquesta pregària, els jueus utilitzen el *tal·lit*, un xal ritual, i els *tefilim*, unes petites caixes que es situen per distintes parts del cos i a l'interior de les quals hi ha fragments de les Escriptures Sagrades.
- *Minha*: oració del migdia-tarda.
- *Arbit*: oració del capvespre-nit.

La principal celebració dels jueus al llarg d'una setmana és el *xavat* (el «sàbat») que s'allarga des de la posta de sol del divendres fins al crepuscle del dissabte. Aquesta jornada ha d'estar plenament dedicada a Déu, de manera que no es pot dur a terme cap mena de treball. A la sinagoga, el dissabte, igual que els dies festius, es duen a terme les oracions esmentades. Als domicilis particulars, la jueva ha de rebre el *xavat* encenent dues espelmes i posant a la taula un mantell blanc sobre el qual es disposen dos pans trenats i una copa plena de vi. El cap de família recita la benedicció anomenada *quidduix*.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

La màxima autoritat religiosa a l'interior d'una sinagoga és el rabí. El rabí no és un sacerdot sinó un erudit en la llei jueva. La seva tasca principal és la de proporcionar formació religiosa a les persones que assisteixen a la sinagoga, tot i que sovint també és l'encarregat de realitzar la circumcisió dels infants, celebrar casaments i funerals, controlar la mort dels animals de manera ritual, etc.

Organització

Els jueus s'organitzen fonamentalment al voltant de les sinagogues. Dins de cada sinagoga s'acostumen a constituir diversos grups destinats a atendre les diferents necessitats que es deriven de la llei jueva (alimentació, funerals, etc.). D'altra banda, a nivell internacional, sovint sorgeixen unions de diverses sinagogues que comparteixen una mateixa orientació doctrinal.

Celebracions específiques

En el calendari jueu (solar i lunar alhora), l'any comença la primera quinzena de setembre, en la festivitat de *Roix ha-Xanà* (any nou jueu), i vuit dies més tard és el dia del perdó o de l'expiació, el *Yom Kippur*, el dia més solemne del calendari, en què tots els jueus fan dejuni estricte. Una altra festa important és *Sukkot*, o festa de les cabanes, en què commemoren el temps en què Israel caminà pel desert. Cap a la primavera se celebren dues festes molt importants, la *Pessàh* (la Pasqua jueva) i el *Xavuot* (Pentecosta), dues festes que es viuen principalment en l'àmbit familiar.

Aquestes cinc festes són les que es reconeixen com a principals a l'Acord de Cooperació de 1992 citat anteriorment. Segons l'article 12 d'aquest l'Acord de Cooperació, l'alumnat d'aquesta confessió religiosa estarà dispensat de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens els dissabtes i les festivitats religioses esmentades, a petició pròpia o de qui n'exerceixi la pàtria potestat o la tutela.

Altres festes que s'acostumen a celebrar són *Simhat Torà* (la festa de la Torà) i, cap a primers de desembre, *Hanukà*, que és la festa de la llum.

Prescripcions alimentàries

Els aliments consumibles són els anomenats *kasher*, és a dir, «aptes»; els que no es poden menjar són *taref*. Entre els aliments *kasher* hi ha la carn de tots els ungulats amb peülla partida (bovins i ovins), dels peixos amb escates i aletes, i de les aus de corral (pollastres, ànecs, coloms, etc.). Per tal que el menjar sigui *kasher* no només ha

de complir aquestes condicions, sinó que també ha de seguir un procés de preparació i de cocció determinat. Aquestes restriccions alimentàries es basen en el capítol 11 del Levític. Així mateix, per tal que la vaixela sigui *kasher*, ha de ser de vidre o de metall i rentada amb aigua bullint. La de ceràmica no es pot emprar perquè, pel fet de ser porosa, pot contenir restes de menjar no *kasher*.

A l'hora de menjar, els nens es posen la quipà, que és un signe de respecte a Déu i que la divinitat està per sobre de les persones i les protegeix, i han de dir una oració en veu alta o baixa, abans i després de l'àpat, com a agraïment.

Són aliments *taref* la sang i el greix animal, algunes vísceres, les aus nocturnes i rapinyaires, els cavalls, els camells, els ases, els animals amfibis, els insectes, els rèptils, la llebre i el conill, el porc i tots els seus derivats, tot tipus de marisc (llagostes, gambes, escamarlans, bous de mar, crancs...) i de mol·luscos (musclos, cloïsses, navalles...), i els peixos sense escates, com ara l'anguila o el congre. També es considera *taref* la carn d'una bèstia morta per defunció natural, i no es poden barrejar productes càrnics amb productes làctics.

Pel que fa als dejunis, dins dels deu dies després del *Roix ha-Xanà*, hi ha un dia sencer de dejuni. És prohibit el dejuni als menors de 9 anys, en fan algunes hores entre els 9 i 11 anys, i han de complir el dejuni sencer a partir dels 12 anys. No obstant, no se n'ha de fer si s'està malalt. Aquests deu dies finalitzen amb la festivitat del *Yom Kippur*.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

En el judaïsme, més que de preceptes en les formes de vestir, cal parlar de costums, ja que aquestes no tenen una justificació bíblica o doctrinal directa.

Els nens acostumen a dur el cap cobert amb una quipà (petita gorra jueva) o una gorra. La quipà es porta sobretot durant els àpats, les pregàries i els dies festius. Simbolitza la necessitat de tenir sempre present Déu, que està per sobre de tot i de tothom.

També és costum que els nens jueus portin, per sota de la camisa, un *tal·lit* petit, una peça de roba blanca amb serrells que pengen de les quatre puntes i que recorden totes les observances.

Pel que fa a les noies de famílies ultraortodoxes, mai no porten pantalons ni ensenyen les espatlles nues.

ISLAM

L'Islam és la religió que creu que Déu (Al·là) es va revelar a Muhàmmad a principis del segle VII dC.

«Islam» significa «submissió» o «lliurament» en àrab. El terme prové de l'àrab *muslim*, participi actiu del verb *aslama*, que significa «lliurar-se» (a Déu). Els fidels són anomenats «musulmans», mentre que «islàmic» fa referència a allò relacionat amb aquesta religió (pregària, art, corrents, moviments, etc.) En canvi, habitualment es reserva el terme «islamista» per al corrent polític partidari de la implantació de la Llei islàmica com a llei civil.²¹

L'Islam és la segona religió en nombre de seguidors arreu del món, després del cristianisme. En l'actualitat, a Catalunya, els musulmans són alguns centenars de milers, i procedeixen fonamentalment del Magrib, de l'Àfrica subsahariana i del Pakistan.

Doctrina

La doctrina de l'Islam es fonamenta essencialment en els següents principis:

- la creença en Al·là com a Déu Únic, Misericordiós i Totpoderós
- la creença en els àngels: l'Alcorà parla dels àngels i diu que n'hi ha de bons i de dolents. L'Islam creu que cada creient roman sota la custòdia de dos àngels que prenen nota de tots els seus actes.
- la creença en els llibres sagrats: segons els musulmans, profetes com Moisès, David o Jesús van rebre també la revelació divina i van transmetre literalment els llibres que els foren revelats. Tanmateix, els musulmans consideren que tot el missatge diví és contingut en l'Alcorà.
- la creença en els profetes: l'Islam considera que Al·là ha enviat a cada poble un profeta. A l'Alcorà, per tant, hi trobem citats profetes com Adam, Noè, Abraham, Moisès o Jesús, entre molts d'altres. En qualsevol cas, Muhàmmad és considerat el darrer profeta, mitjançant el qual Déu va completar la seva revelació.
- la creença en el judici final: un dels dogmes centrals de l'Islam és que després de la fi del món els humans s'hauran d'enfrontar al judici final, moment en què seran valorats els seus actes i en què, en funció del veredicte de Déu Jutge però també Misericordiós, aniran al cel o a l'infern.

21. En català, habitualment, cal parlar, doncs, de «musulmans» i no d'«islamistes», i tampoc de «mahome-tans». Els musulmans agraïeixen que el seu Profeta sigui anomenat segons la fonètica àrab «Muhàmmad» i no segons el nom català popular de «Mahoma».

- la creença en el destí o en la predestinació, és a dir, que tot allò que succeeix depèn d'Al·là.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llibre sagrat dels musulmans és l'Alcorà, considerat revelat per Al·là a Muhàmmad. Un altre text fonamental en què es basen els musulmans és la *Sunna* o *Tradició del Profeta*, un recull de dites i fets atribuïts a Muhàmmad.

Ritus més importants

L'Alcorà estableix cinc obligacions bàsiques que tot bon musulmà ha de complir. Són els *Arkan al-islam*, o cinc pilars de l'Islam:

- La professió de fe (*shahada*). La *shahada* és la frase que resumeix els dogmes fonamentals de l'Islam. Diu així: «No hi ha cap Déu llevat d'Al·là i Muhàmmad és l'Enviat d'Al·là». La recitació d'aquest verset és el ritual que fa que hom pugui considerar-se musulmà.
- La pregària ritual (*salat*). Els musulmans tenen l'obligació de fer cinc pregàries (o *salat*) al dia: a l'albada, al migdia, a mitja tarda, al capvespre i a la nit. Duren entorn d'uns 10 minuts i es poden fer individualment o en grup en qualsevol lloc. L'oració del divendres al migdia és especialment rellevant. Sempre preguen en direcció a la Meca.
- L'impost alcorànic (*zakat*). Es tracta d'una almoïna ritual obligatòria. Un moment per a fer-la és al final del Ramadà. L'almoïna és destinada als pobres. Hi ha dos tipus d'impost: un consisteix en una quantitat per persona i un altre en un percentatge dels guanys.
- El dejuni (*sawm*). Durant el mes islàmic del Ramadà, els musulmans celebren el dejuni obligatori o *sawm*, consistent a abstenir-se de menjar, beure, fumar i mantenir relacions sexuals, des de l'albada fins que es pon el sol. Per als musulmans, el Ramadà és un mes de perdó, de pietat, de reflexió personal i de celebració col·lectiva. Es commemora la revelació de l'Alcorà a Muhàmmad.
- El pelegrinatge a la Meca (*haj*). Tots els musulmans tenen l'obligació d'anar fins a la Meca almenys un cop a la vida sempre i quan tinguin una bona salut i disposin de mitjans econòmics per fer-ho. A la Meca, entre d'altres coses, els musulmans han de visitar la *Ka'ba*, un petit temple de forma cúbica que segons l'Alcorà fou fundat per Adam i posteriorment reconstruït per Ibrahím i per Ismaïl.

Malgrat compartir els fonaments doctrinals i els principals ritus, l'Islam ha donat lloc a múltiples branques i a diferents grups de musulmans. La principal divisió fou la que s'establí entre els xiïtes i els sunnites després de la mort de Muhàmmad. Els xiïtes creien i creuen que únicament Alí Ibn Abi Talib (gendre i cosí de Muhàmmad) i els seus descendents podien ser designats dirigents de la comunitat de fidels, mentre que els sunnites s'hi oposaven. Això generà un enfrontament que ha donat lloc a dues escoles religioses de característiques diferenciades. Avui dia els xiïtes representen aproximadament el 10% dels musulmans d'arreu del món, fonamentalment concentrats a Iran, Iraq i Pakistan. Els sunnites suposen aproximadament el 90% de la població islàmica mundial, i en el seu si s'han format quatre escoles jurídiques (malikisme, hanafisme, hanbalisme i xafiisme) que divergeixen en la forma d'analitzar els nous reptes doctrinals als quals s'enfronten els musulmans. Els musulmans que són a Catalunya, en provenir principalment del Marroc, són, en gran part, inspirats pel codi jurídic malikí.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

En l'islam sunnita, majoritari a Catalunya, no existeix una autoritat consagrada. L'imam és la persona encarregada de presidir i dirigir les oracions, però no se'l considera un mitjancer entre l'home i Déu. Habitualment, però, l'imam porta a terme algunes tasques complementàries, com són la formació religiosa dels infants i dels adults, l'acompanyament a la mort o l'atenció religiosa individual.

Organització

Els musulmans de Catalunya s'agrupen al voltant d'oratoris. A Catalunya, existeixen, entre altres entitats, el Consell Islàmic Cultural de Catalunya, al qual s'adhereixen un nombre important de comunitats islàmiques, i la federació Unió de Comunitats Islàmiques de Catalunya. A l'Estat espanyol, l'entitat que n'ostenta la representació oficial és la Comisión Islámica de España, composta per la Federación de Entidades Religiosas Islámicas (FEERI) i per la Unión de Comunidades Islámicas de España (UCIDE). En l'àmbit internacional, no hi ha cap òrgan o entitat que agrupi i pugui representar el conjunt dels musulmans, si bé existeixen Consells de Savis que estableixen dictàmens sobre aspectes diversos de la vida dels musulmans..

Celebracions específiques

Les dues principals festes musulmanes, són l'*Id al Fitr*, la celebració del final del mes de dejuni del Ramadà, i l'*Id al Adha*, la «Festa del sacrifici», que commemora l'episodi

narrat en l'Alcorà sobre el sacrifici realitzat pel profeta Ibrahīm²² i que se celebra amb el sacrifici d'un animal, generalment un xai.²³

L'Acord de Cooperació de 1992 reconeix legalment més festes islàmiques: l'*Al-Hijra*, que correspon a l'any nou islàmic; l'*Axura*, el desè dia del mes de *Muharram*, el primer mes del calendari islàmic, festa en què els xiïtes recorden el martiri de Hussein fill d'Alí amb mostres externes de dol i de dolor, i festa en què els sunnites acostumen a visitar els cementiris; *Mawlidu al-Nabi*, la festa del naixement del Profeta Muhàmmad; l'*Al-Isra wa al-mi'raj*, data de commemoració del viatge nocturn i de l'ascensió del Profeta Muhàmmad.

Prescripcions alimentàries

En l'Islam, els aliments es distingeixen entre permesos (*halal*) i prohibits (*haram*). És *haram* el consum de porc, d'alcohol, de sang i de caronya, així com el consum de carnívors (gossos, felins, etc.), d'aus de presa, d'aquàtics sense escata, i de llet i ous d'aquests animals. La carn *halal* es caracteritza per haver estat sacrificada seguint el ritus islàmic.

Cal recordar que un dels cinc pilars de l'Islam és el dejuni durant el mes de Ramadà, durant el qual els musulmans han d'abstenir-se de menjar, beure, fumar i mantenir relacions sexuals, des de l'albada fins a la posta de sol. En no ser obligatori fins a la pubertat, alguns menors s'inicien gradualment.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

Hi ha homes i dones musulmans que interpreten com una obligació religiosa el fet que les dones es cobreixin el cap. Hi ha diversitat d'opinions, sobretot en els països on els fidels d'aquesta religió són minoria, sobre com i a partir de quina edat han de cobrir-se.

• • • • •

22. «Ibrahīm» és el nom amb què l'Alcorà designa el profeta Abraham.

23. La Direcció General d'Afers Religiosos, l'Agència de Protecció de la Salut i l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària de la Generalitat de Catalunya han elaborat el document *La festa islàmica del Sacrifici. Descripció i normativa sanitària*. Aquest llibret explica tant la tradició de la festa com la normativa a la qual cal adaptar-la. Es pot trobar al web de la Direcció General d'Afers Religiosos.

ESGLÉSIA ADVENTISTA DEL SETÈ DIA

L'Església Adventista del Setè Dia és una organització cristiana creada l'any 1863 als Estats Units d'Amèrica que té el seu origen en el moviment religiós mil·lenarista iniciat per William Miller.²⁴ En l'actualitat el nombre d'adventistes que hi ha a Catalunya supera els mil cinc-cents membres. Al món, el nombre d'adventistes supera els 15 milions de membres batejats.

El terme «adventista» prové del fet que una qüestió central en la doctrina de l'Església Adventista del Setè Dia és la «Segona Vinguda» de Crist a la Terra. És aquest èmfasi en la vinguda (adveniment) del Senyor el que acaba donant nom a aquesta Església, nom que destaca també l'observança del descans sabàtic, que rememora el descans del Creador, el setè dia de la creació.

Doctrina

En termes generals, la doctrina de l'Església Adventista és molt similar a la de les esglésies sorgides de la Reforma protestant del s. xvi. Hi ha, però, algunes diferències significatives quant a la comprensió de les Sagrades Escripures:

- Negació de la immortalitat de l'ànima i de l'existència de l'infern. El retorn a la vida només es produirà en el moment de la Segona Vinguda de Crist a la Terra.
- L'observança del dissabte com a dia de repòs i d'adoració. Per als adventistes, el dissabte comença el divendres quan es pon el sol i finalitza quan es pon el sol el dissabte.
- La creença en un santuari celestial en el qual Jesucrist atén i intercedeix per la humanitat en diferents fases, la darrera de les quals va començar l'any 1844. L'obra de redempció (salvació per mitjà de la passió i mort de Jesucrist) serà completada quan Crist torni a la Terra.
- Pràctica del delme, és a dir, donació voluntària a l'Església d'una desena part dels ingressos.

• • • • •

24. William Miller (1782-1849), granger baptista autodidacte de Low Hampton (a l'est de Nova York), va anunciar que Crist retornaria entre els anys 1843 i 1844.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Per als adventistes, l'única font d'autoritat i de revelació és la Bíblia. Tanmateix, també confereixen molta importància a les obres d'Ellen White,²⁵ entre les quals cal destacar *El Camí a Crist* i la sèrie *El Conflicte dels Segles*.

Ritus més importants

Els adventistes acostumen a reunir-se dos cops en el transcurs d'una setmana:

- Reunió d'oració: se celebra habitualment el divendres a la nit. Inclou cant d'himnes, una predicació i oracions públiques que els fidels diuen en veu alta.
- Culte d'adoració: es du a terme el dissabte a mig matí. Inclou cants congregacionals, oració, lectures bíbliques, ofrenes dels fidels i predicació. Aquest culte va precedit de l'escola sabàtica, en la qual s'estudia la Bíblia en petits grups de totes les edats.

Els ritus més importants són:

- El baptisme: es realitza per immersió quan el creient ho demana.
- La Santa Cena: se celebra un cop cada tres mesos durant el culte d'adoració. Va precedida pel Lavatori de Peus entre els fidels. Durant la Santa Cena els fidels comparteixen els símbols del pa (sense llevat) i del vi (suc de raïm).

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

Cada Església o congregació està dirigida per un Consell, del qual formen part el pastor (presideix el Consell), els ancians, el primer diaca i els directores dels diferents departaments.

Les funcions que aquests realitzen són les següents:

- Pastor: és el principal responsable de l'Església local i s'encarrega de dirigir els cultes.
- Ancians: dirigents escollits per la comunitat entre els membres de major antiguitat o entre aquells als quals s'atribueix una vàlua especial. Col·laboren amb el pastor en el desenvolupament de les seves tasques.

• • • • •

25. Hellen G. White (1827-1915) és considerada una de les pioneres que va contribuir a l'organització formal de l'Església Adventista del Setè Dia. Després de no complir-se la segona vinguda de Jesús, Hellen G. White va explicar i interpretar alguns textos bíblics.

- Diaques: s'encarreguen de tenir cura del temple, conèixer les incidències que afecten els membres de l'Església, donar ajuda als necessitats, etc.
- Directors de departaments: coordinen les tasques assignades a cada departament. Els departaments més importants són: Secretaria, Tresoreria, Escola Sabàtica, Societat de Joves, Menors, Família, etc.

Organització

L'òrgan central de direcció de l'Església Adventista és l'Associació General, que té la seva seu a Washington i que està formada per un President i un Consell Executiu escollit cada cinc anys. Les diferents comunitats d'arreu del món s'agrupen a nivell continental, estatal i, en ocasions, regional. Amb tot, a dia d'avui no hi ha cap òrgan que formalment agrupi i coordini les esglésies adventistes de Catalunya.

Celebracions específiques

Els adventistes tenen establert el dissabte (específicament, des de la posta de sol del divendres fins la posta de sol del dissabte) com a dia de descans. És també el dia en què duen a terme els principals actes religiosos.

Prescripcions alimentàries

Els adventistes segueixen les prescripcions alimentàries descrites a Levític 11, que, entre altres, prohibeixen el consum de porc, de conill, de marisc, etc. Un nombre molt significatiu d'adventistes segueixen la recomanació de seguir una dieta a base d'ous, de llet i de vegetals. Els adventistes són contraris al consum d'alcohol, de tabac i de drogues en qualsevol de les seves formes.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

ESGLÉSIES ORTODOXES

L'Església ortodoxa és el conjunt de les Esglésies cristianes fidels als set primers concilis ecumènics (trobadres de bisbes de tota l'Església entre els anys 325 i 787 de la nostra era), en comunió entre elles i que atorguen una primàcia d'honor a Constantinoble.²⁶

Les Esglésies ortodoxes són les continuadores dels apòstols en la part Oriental de l'Imperi Romà. A partir dels quatre patriarcats històrics d'Orient (Constantinoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem), el cristianisme ortodox s'anà estenent per l'Àsia Menor i per l'Europa de l'Est. A partir del segle v, començà una progressiva separació amb l'Església Romana (Catòlica), que es consumà en cisma el 1054. A partir de la caiguda de Bizanci en mans dels turcs, l'Església es conformà en múltiples Esglésies autocèfals, és a dir, independents les unes de les altres, però amb la mateixa fe i en comunió entre elles.

Doctrina

Els cristians ortodoxos creuen en un Déu únic que és Pare, Fill i Esperit Sant, i que ha estat revelat per Jesús, el Crist, el Fill de Déu. La doctrina ortodoxa es troba resumida en el credo (professió de fe) nicenoconstantinopolità (és a dir, el credo resultant de la doctrina expressament definida pels concilis ecumènics de Nicea i de Constantinoble). El conjunt de la doctrina va quedar fixat en els set primers concilis ecumènics, que són comuns amb l'Església Catòlica Romana.

Els assumptes que separen les Esglésies ortodoxes i l'Església Catòlica Romana són principalment la discrepància sobre la supremàcia universal de la jurisdicció del Papa de Roma i la qüestió doctrinal del *Filioque*.²⁷

Llibres sagrats i textos fonamentals

Els textos de referència són l'Antic Testament i el Nou Testament, més els textos patrístics (dels Pares de l'Església, és a dir, dels primers pensadors cristians).

• • • • •

26. «Ortodòxia» significa «doctrina recta, veritable». Si bé totes les Esglésies es consideren a si mateixes veritables, les Esglésies ortodoxes es qualifiquen així a si mateixes perquè no han creat més doctrina que l'acceptada en els set primers concilis ecumènics, és a dir, aquells concilis que es van celebrar abans de la separació entre l'Església Catòlica Romana i les Esglésies ortodoxes.

27. L'Església llatina va incorporar el credo l'expressió «Filioque» («i del Fill») per dir que l'Esperit Sant procedeix del Pare i del Fill, expressió que, en el segle xi, fou clarament rebutjada pel patriarca de Constantinoble M. Cerulari.

Ritus més importants

Encara que les Esglésies ortodoxes reconeixen set sagraments o «misteris», altres accions sacramentals completen la vida litúrgica de l'Església.

El Baptisme es realitza per immersió total, i el segueixen els sagraments de Crismació (Confirmació) i d'Eucaristia, que són administrats per un clergue. Els nens reben el Baptisme i la Crismació quan són petits, i això els permet participar en l'Eucaristia.

L'acte central de l'Església ortodoxa és la celebració de la Divina Litúrgia (Eucaristia), la qual s'acostuma a dur a terme dissabtes i diumenges. Se celebra en les llengües vernacles, encara que algunes Esglésies prefereixen utilitzar les llengües litúrgiques clàssiques.

La veneració d'icones (imatges pintades de Jesucrist, de la Mare de Déu, d'un sant, especialment entre els orientals) juga un paper important en el culte ortodox, fins a esdevenir un tret distintiu, i les oracions a la Mare de Déu i als sants enriqueixen els textos litúrgics.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

Les Esglésies ortodoxes són d'àmbit jurisdiccional, i la principal autoritat depèn del reconeixement que tingui cada Església per part de les altres. Habitualment, la principal autoritat és un patriarca —títol de dignitat concedit als bisbes d'algunes Esglésies importants— (cas de Constantinoble, Moscou, Romania, Sèrbia, Bulgària, etc.), però en d'altres casos poden ser exarques —jerarques que governen un exarcat o territori administratiu de les Esglésies ortodoxes— o, per exemple, l'Arquebisbe d'Atenes per a l'Església grega.

Els preveres presideixen la Divina Litúrgia i poden administrar la majoria de sagraments. Els homes casats poden accedir al presbiterat, i els bisbes procedeixen de l'estament monàstic.

Organització

Les Esglésies ortodoxes estan organitzades al voltant de diversos patriarcats i esglésies autocèfals: Constantinoble, Alexandria, Antioquia, Jerusalem, Moscou, Sèrbia, Romania, Bulgària, Geòrgia, Ucraïna, etc.

Les diferents Esglésies ortodoxes són independents, malgrat que els patriarques es reuneixen en concili, i totes elles atorguen una primacia d'honor al patriarca de Constantinoble.

Les Esglésies ortodoxes tenen una estructura jeràrquica, de manera que els diàques i preveres estan sota l'autoritat del seu bisbe.

A Catalunya, trobem parròquies pertanyents a diversos patriarcats.

Celebracions específiques

Les Esglésies ortodoxes no es regeixen totes pel mateix calendari. Algunes es regeixen exclusivament pel calendari julià (calendari instituit per Juli Cèsar), mentre que n'hi ha d'altres que es regeixen pel calendari julià per a les festes mòbils (com la Gran Quaresma, la Pasqua i la Pentecosta) i pel calendari gregorià (instituit pel papa Gregori XIII) per a les festes fixes.

El calendari julià va ser el vigent fins que el papa Gregori XIII el va reformar. El calendari gregorià, s'ha anat adoptant com a calendari civil, com és el cas del nostre país des del 1582. Actualment, la diferència entre els dos calendaris és de tretze dies, però, amb els segles, aquesta distància creix.

En conseqüència, tots els ortodoxos celebren Nadal el 25 de desembre, però els eslaus (russos, ucraïnesos, etc.) es refereixen al 25 de desembre del calendari julià, que equival al 7 de gener del calendari gregorià. En canvi, els grecs, búlgars, romanesos i la majoria d'ortodoxos en la diàspora es regeixen pel calendari gregorià.

La principal festa de l'any és la Pasqua, que pel fet de ser una festa mòbil, canvia cada any, i de vegades s'esdevé abans, el mateix dia o després que el dia de Pasqua per a l'Església Catòlica. També són festes mòbils la Gran Quaresma (que precedeix la Pasqua) i la Pentecosta. En canvi, són festes fixes Nadal, i la Petita Quaresma (quarantena abans de Nadal).

Prescripcions alimentàries

Els ortodoxos celebren diversos períodes de dejuni durant l'any, però cal tenir en compte que infants, ancians i malalts n'estan exempts.

Els principals períodes de dejuni i d'abstinència (de carn, de peix, d'ous i de productes làctics) són tots els dimecres i divendres de l'any, més les vigílies de les dotze grans festes, més la Petita Quaresma (quarantena d'abans de Nadal), la Gran Quaresma (quarantena abans de Pasqua), la Quaresma dels Apòstols (una setmana abans de Sant Pere) i la Quaresma de la Mare de Déu (primera quinzena d'agost).

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

BUDISME

El budisme es fonamenta en els ensenyaments que va transmetre *Siddharta Gautama*, Buda, entre els segles VI i V aC. Nascut a la ciutat de Lumbini (actual Nepal), es diu que fou un príncep ric que es transformà en un asceta després de conèixer el patiment al qual s'enfrontaven els humans. Després d'un llarg període de meditació, va arribar a la il·luminació (alliberament del patiment), moment a partir del qual es dedicà a la difusió dels seus coneixements, especialment per la zona del nord-est de l'Índia.

En l'actualitat, el budisme acull escoles doctrinals d'orientació molt diversa, tot i que podem identificar tres grans corrents budistes:

- *Theravada*: És el corrent més antic del budisme i sobretot està estès pel sud-est asiàtic. De vegades, també és anomenat *hinaiana*. Considera que la saviesa només s'aconsegueix a través de la meditació individual i, per això, considera que l'ideal de persona és l'*arhat*, el deixeble que per ell mateix intenta arribar al nirvana (alliberament de tot dolor i absència de tot sentit d'individualitat). El camí per arribar a la il·luminació és una tasca a la qual hom s'hi ha de dedicar a temps complet. Per aquesta raó, la millor vida possible per tal d'arribar a la il·luminació és la del monjo.
- *Mahaiana*: Aquest corrent va aparèixer al segle I dC, i fonamentalment s'ha estès per la Xina, el Japó, Corea i Vietnam. Segons aquest corrent, per tal d'arribar al nirvana, la qualitat fonamental que hom ha de desenvolupar és la compassió. El destí de l'individu està vinculat amb el de tota la resta d'éssers vius; aquests no es poden dividir, de manera que cal que hom aprengui a sentir una profunda preocupació pel patiment dels altres. El seu ideal del savi, l'encarna la figura del *bodhisattva*, en el qual saviesa i compassió caminen de manera paral·lela.
- *Vajraiana*: Corrent que es desenvolupa dins del budisme *mahaiana* a partir del segle III dC. El corrent *vajraiana* també s'anomena budisme tibetà, ja que és bàsicament a la zona del Tibet on sobreviu aquest corrent del budisme. Aquest corrent parteix de la idea que el millor sistema per tal de disciplinar la nostra ment i d'arribar a la il·luminació és seguir els tantres, uns textos que tracten temes com la mística, les pràctiques de meditació i els rituals.

El budisme és la quarta religió en nombre de seguidors arreu del món. Entre els budistes que hi ha a Catalunya, n'hi ha tant d'originaris de l'Extrem Orient com molts d'altres que són catalans d'origen i que han iniciat la pràctica a Catalunya.

Doctrina

La base de la doctrina budista es troba en el Discurs de les Quatre Nobles Veritats, pronunciat pel propi Buda. Segons aquest discurs:

- La vida és essencialment patiment.
- El patiment prové del desig.
- Hom pot alliberar-se del patiment, bo i transcendent el desig.
- Per alliberar-se del patiment cal seguir el «noble camí dels vuit passos», segons els quals cal:
 1. Coneixement correcte: cal adonar-se del caràcter mutable de totes les coses que ens envolten.
 2. Intenció correcta: els actes han d'orientar-se a la recerca de la màxima saviesa.
 3. Paraules correctes: cal parlar reflexivament, evitant les mentides i usant un llenguatge conciliador.
 4. Acció correcta: cal seguir una conducta moral correcta, no s'ha de ferir altres éssers i no s'ha de prendre el que no és propi.
 5. Ocupació correcta: la forma en què hom es guanya la vida no pot anar en contra dels propis principis morals.
 6. Esforç correcte: cal esforçar-se de manera intel·ligent.
 7. Atenció correcta: cal intentar aconseguir una atenció mental contínua.
 8. Concentració o meditació correcta: cal aprendre tècniques de meditació, fonamentals per a l'alliberament de l'esperit.

El budisme postula que aquestes són les recomanacions que cal seguir per arribar al nirvana, l'extinció del patiment i l'alliberament del cicle de renaixements al qual, segons la doctrina budista, està sotmès l'ésser humà. El karma és allò que determina el destí dels humans en les següents vides; aquest concepte fa referència en darrer terme a la llei de causa i efecte segons la qual les accions de cadascú tenen conseqüències en el futur. El karma condiona si la persona arriba a l'alliberament, al nirvana, o bé si roman en el *samsara*, la roda de renaixements.

S'ha afirmat que el budisme és una religió a-tea (sense Déu), ja que Buda no parla de Déu. Alguns autors interpreten que aquest fet és un signe de respecte a la divinitat.

Llibres sagrats i textos fonamentals

No existeix un únic text reconegut per totes les escoles budistes. Durant segles, els ensenyaments de Buda es van transmetre de manera oral fins que, al voltant de l'any 250 aC, aquests van quedar fixats en el *Canon Pali* o *Tripitaka*.

El *Tripitaka* és l'únic text de referència per al corrent *theravada*. El *mahaiana*, en canvi, reconeix també centenars d'altres obres.

Per al budisme tibetà, les obres bàsiques són el *Kanjur* que es correspon, a grans línies, amb el *Tripitaka*, i el *Tanjur*, que inclou un recull de *sutres* (textos que recullen els ensenyaments del Buda històric) i *tantres* (textos anònims de caràcter esotèric), així com extensos comentaris del *Kanjur*, i un recull de literatura exegètica i filosòfica.

Ritus més importants

Buda no va establir cap mena de cerimònia ni ritual religiós més enllà de la pràctica de la meditació individual. La conversió al budisme es du a terme amb la «presa de refugi», per la qual la persona assumeix la seva vinculació en «les tres joies»: el Buda, el *dharma* (els ensenyaments de Buda) i la *sangha* (la comunitat budista).

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

Tot i que en el budisme no existeix pròpiament la figura d'un «sacerdot», pren una gran importància la figura del mestre o guru, que en el cas del Tibet rep el nom de lama. Habitualment, aquests mestres són els encarregats de dirigir les meditacions i els rituals que es duen a terme, tot i que la seva presència no és sempre imprescindible.

Organització

No hi ha cap organització que agrupi tots els budistes del món. Fonamentalment, els budistes creen organitzacions de centres al voltant d'un determinat mestre.

A Catalunya existeix, des de l'any 2007, la Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes, que agrupa centres i organitzacions de corrents i de tradicions budistes diferents.

Celebracions específiques

El calendari de festivitats budistes varia molt entre els diversos corrents. A Catalunya, podríem dir que la festivitat més important celebrada pel conjunt de comunitats dels diferents corrents és el Dia de Buda (*Vesakha Puja*), que acostuma a celebrar-se al maig i en el qual es commemora el naixement, la il·luminació i la mort de Buda.

Prescripcions alimentàries

En el budisme, arran del precepte segons el qual cal abstenir-se de matar qualsevol ésser viu, el vegetarianisme és un costum molt estès, tot i no ser una prescripció.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

ESGLÉSIA DE JESUCRIST DELS SANTS DELS DARRERS DIES

L'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies va ser organitzada als Estats Units l'any 1830 per Joseph Smith Jr. Els membres d'aquesta Església són coneguts popularment com a mormons²⁸ o «sants dels darrers dies». En l'actualitat aquesta Església compta amb més de 6.000 membres a Catalunya.

Doctrina

Alguns dels postulats bàsics de l'Església dels Sants dels Darrers Dies són:

- La creença en la Trinitat (Déu Pare, Fill i Esperit Sant).
- La revelació divina contínua de Déu a profetes i apòstols.
- Les famílies poden ser eternes.²⁹
- El mil·lenarisme o creença en la segona vinguda de Crist.

Llibres sagrats i textos fonamentals

La doctrina de l'Església dels Sants dels Darrers Dies es fonamenta en la Bíblia i en el *Llibre de Mormó*, considerat un altre testament de Crist. Aquesta obra narra l'arribada a Amèrica, en primer lloc, d'un grup de persones que havien participat en la construcció de la Torre de Babel (aproximadament l'any 2200 aC) i, posteriorment, d'un grup de jueus encapçalats per Lehi (aproximadament l'any 600 aC). També narra la visita de Crist a Amèrica després de la seva resurrecció, l'elecció de dotze apòstols i l'establiment de la seva Església.

• • • • •

28. Mormó és un dels considerats profetes americans per l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies, al qual s'atribueix l'autoria del *Llibre de Mormó*. Posteriorment, el seu nom s'ha emprat per fer referència als membres d'aquesta Església.

29. Els matrimonis poden perdurar més enllà de la mort com a tals, sempre i quan, a més de casar-se per «matrimoni ordinari» hagin realitzat el ritual del «matrimoni segellat», que permet la unió de la parella després de la mort. El matrimoni segellat es pot dur a terme després de la mort física de la parella, mitjançant el «matrimoni pels morts». De manera similar, el «baptisme pels morts» permet que els membres de l'Església bategin els seus avantpassats. En aquest sentit, es pot afirmar que, segons aquesta doctrina, les famílies poden ser eternes.

Ritus més importants

Cada diumenge se celebra la Reunió Sacramental, que consta fonamentalment de dues parts: una dedicada a l'aprenentatge de l'Evangeli i l'altra a la celebració del Sant Sopar, amb pa i aigua.

Setmanalment, també es duen a terme diverses reunions paral·leles, en funció del sexe i de l'edat, en les quals es proporciona ensenyament religiós i s'organitzen diverses tasques socials i lúdiques, entre altres.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

Existeixen dos tipus de sacerdots:

- *Sacerdots d'Aaron*: tenen potestat per distribuir el Sant Sopar, preparar-lo, beure i batejar.
- *Sacerdots de Melquisedec*: a part de les tasques dels sacerdots d'Aaron, també poden realitzar la unció dels malalts, l'oració de guia i benedicció de consolació i la confirmació.

Organització

A escala mundial, l'Església està dirigida per un president i dos consellers (que constitueixen la Primera Presidència) i un Consell de dotze apòstols. Les directrius establertes per aquests òrgans es porten a la pràctica a través dels anomenats grups dels setanta. Els homes que es troben en aquests grups s'encarreguen de dirigir l'Església en una àrea o en un àmbit més general. En tot cas, la tasca consisteix a aplicar sobre el terreny les decisions dels dotze apòstols i de la Primera Presidència.

Territorialment, l'Església s'organitza en Estaques (circumscripcions), cadascuna de les quals agrupa de 2.000 a 4.000 membres aproximadament i està dirigida per un president d'Estaca i dos consellers. Cada Estaca està composta per un mínim de cinc Barris i cada Barri dirigit per un sacerdot d'Aaron, al qual anomenen bisbe. També hi ha unitats més petites anomenades Branques que actuen sota la direcció d'un president de Branca.

A Catalunya, hi ha dues Estaques: la de Barcelona i la de l'Hospitalet de Llobregat.

Celebracions específiques

Les principals festivitats que commemoren els mormons a Catalunya són Nadal i Setmana Santa. A més, dos cops l'any, durant els mesos d'abril i d'octubre, es duen

a terme les «conferències generals» de l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies, durant les quals l'Església retransmet missatges a tot el món a través d'un canal de televisió per satèl·lit i també per Internet.

Prescripcions alimentàries

L'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies té un «codi de salut» que aconsella l'abstenció de productes que generen addicció (cafè, alcohol, te, tabac i drogues en general).

A més, els membres d'aquesta Església dejunen el primer diumenge de cada mes, però no ho fan els infants, les dones embarassades, els malalts ni la gent gran.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

FE BAHÀ'Í

La Fe Bahà'í és la religió dels seguidors de Bahà'u'llàh, el qual, al segle XIX, es va proclamar missatger de Déu per a aquesta època.

Els bahà'ís creuen en la unitat de Déu, la unitat i unicitat de les religions i la unitat de la humanitat.

Al món hi ha més de sis milions de bahà'ís. A Catalunya, actualment són al voltant d'un miler.

Doctrina

Podem resumir la doctrina bahà'í a partir dels cinc principis següents:

- La unitat de Déu, la unitat de la religió i la unitat de la humanitat constitueixen els tres principis bàsics de la Fe Bahà'í.
- Déu roman incognoscible en la seva essència. No obstant, la seva paraula es dona a conèixer a través dels seus missatgers escollits.
- Déu és un, encara que la humanitat l'ha anomenat amb diferents noms.
- Déu ha revelat la seva paraula en cada període de la història a través d'essers escollits, que els bahà'ís anomenen missatgers de Déu. Buda, Zoroastre, Abraham, Moisès, Jesús i Mahoma, entre d'altres, han estat manifestacions de Déu.
- Bahà'u'llàh és la manifestació de Déu per a la nostra època.

Així mateix, els bahà'ís reconeixen una sèrie de principis entre els quals podem destacar: la unitat de la humanitat; la igualtat de l'home i de la dona; l'eliminació dels prejudicis; l'eliminació de la riquesa i de la pobresa extremes; la investigació independent de la veritat; l'educació universal; la tolerància; l'harmonia entre la ciència i la religió; i l'elecció d'un idioma internacional.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llegat literari de Bahà'u'llàh inclou més de 100 obres. Possiblement, els seus dos títols més destacats són *Kitàb-i-Aqdas* (*El Llibre més Sagrat*) i *Kitàb-i-Iqàn* (*El Llibre de la Certesa*). En el primer, s'hi descriuen les lleis que regeixen la Fe Bahà'í, mentre que el segon és una exposició dels ensenyaments essencials sobre la naturalesa de Déu i de la religió.

Algunes altres obres especialment venerades són *Les Paraules Ocultes* i *Les Set Valls*.

Ritus més importants

Els bahà'ís dediquen diàriament un espai a l'oració. No obstant, poden triar entre tres pregàries:

- Una oració curta: consisteix en una petita estrofa i s'ha de recitar cada migdia.
- Una oració mitjana: s'ha de recitar al matí, al migdia i al vespre. És acompanyada de diversos gestos i postures.
- Una oració llarga: s'ha de recitar un cop al dia, en el moment en què el fidel consideri més adequat. Cal fer també una sèrie de postures corporals.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

La Fe Bahà'í no té persones consagrades al culte, sinó que les activitats de les comunitats bahà'ís estan regulades i supervisades per les institucions bahà'ís, especialment per les assemblees espirituals locals. Ningú no es dedica al proselitisme, perquè és una pràctica prohibida.

Organització

L'organització de la comunitat bahà'í s'estructura al voltant de dos tipus d'institucions. El primer tipus està format per institucions elegides democràticament destinades a prendre decisions respecte a la vida i als objectius de la comunitat, institucions com la Casa Universal de la Justícia i les assemblees espirituals d'àmbit local i nacional. El segon tipus està format per institucions de caire consultiu, la funció de les quals és assegurar la unitat de la Fe i encoratjar les comunitats. Aquestes institucions són el Cos de Consellers i el cos dels seus Auxiliars.

Celebracions específiques

El calendari bahà'í està basat en l'any solar, dividit en 19 mesos de 19 dies. Una de les dates més destacades per a la comunitat és la celebració del *Naw Rúz*, l'Any Nou Bahà'í, celebrat el 21 de març (específicament des de la posta de sol del dia 20 fins a la posta de sol del 21) que, per als bahà'ís, representa el dia 1 del mes de Bahà. A més, la Fe Bahà'í estipula vuit festivitats preceptives més, durant les quals no es pot treballar, ni (els nens) anar a l'escola. Aquestes són: 21, 29 d'abril i 2 de maig, commemoració de

la declaració pública per part de Bahà'u'llàh de la seva missió; 23 de maig, aniversari de la declaració del Bàb; 29 de maig, defunció de Bahà'u'llàh; 9 de juliol, martiri del Bàb; 20 d'octubre, naixement del Bàb; 12 de novembre, naixement de Bahà'u'llàh.

Prescripcions alimentàries

A partir dels 15 anys, els membres de la Fe Bahà'í practiquen un dejuni entre el 2 i el 20 de març consistent a no beure ni menjar res entre la sortida i la posta de sol. A més, existeix la prohibició de beure alcohol i de prendre drogues.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

HINDUISME

L'origen de l'hinduisme se situa al voltant de l'any 1500 aC. L'hinduisme agrupa un conjunt de creences i de pràctiques de característiques molt diverses, i és la tercera religió en nombre de seguidors arreu del món. A Catalunya, entre els practicants de l'hinduisme, hi ha tant un important col·lectiu d'immigrants indis com nombrosos catalans d'origen.

Doctrina

L'enorme complexitat i riquesa internes de l'hinduisme fa que sigui difícil identificar una única doctrina que defineixi aquesta religió. Malgrat això, podem assenyalar algunes creences que comparteixen de manera generalitzada tots els grups hinduistes:

- L'univers està ordenat segons el *dharmā*, un ordre d'origen diví que abasta qüestions de tipus ètic, social i cosmològic.
- L'existència de cada ésser humà està marcada pel seu *karma*, que pot ser més o menys pur en funció de quines hagin estat les seves accions (i les dels seus predecessors) en els seves vides anteriors.
- En morir, el cos humà desapareix, però no així l'*atman*, l'essència espiritual d'origen diví. El destí d'aquesta està lligat a l'estat del *karma*, de manera que, si no és prou pur, l'ànima tornarà a reencarnar-se en un nou organisme. Així, entra en el *samsara*, la roda de reencarnacions en la qual es troben tots els éssers del món físic. En canvi, si el *karma* és pur, l'ànima aconseguirà alliberar-se d'aquesta roda de reencarnacions bo i arribant al *moksha*, l'estat d'unió amb la divinitat o el descobriment de la pròpia identitat eterna i no dual, segons les diferents escoles.
- Els rituals religiosos tenen com a objectiu fonamental la purificació del *karma*.
- El món evoluciona cíclicament: el temps està dividit en *kalpas*, que són cadascun dels períodes existents entre la creació i la destrucció del món. Dins de cada *kalpa* es produeixen quatre edats o *yugas*, i l'època actual es troba en una edat de *kali-yuga*, una època de dolor i destrucció.

L'hinduisme reconeix l'existència d'una llarga llista de divinitats, malgrat que alguns corrents teològics assenyalen que en realitat totes aquestes divinitats no són més que emanacions d'una única deïtat suprema o *Isvara*. Entre totes aquestes divinitats destaquen Brahma (el déu creador de l'univers), Vixnu (encarregat de la conservació) i Xiva

(Déu de la destrucció de l'univers). És també molt important la deessa, Devi o Shakti, amb molts rostres i noms com Durga, Parvati, Saraswati, etc. Aquestes divisions entre deïtats han donat lloc a diferents escoles religioses.

Libres sagrats i textos fonamentals

En general, hom divideix les obres sagrades de l'hinduisme en dos grups:

- *Sruti*: Correspon a un grup d'obres que han estat escoltades en estat de meditació per alguns savis, els quals les han donades a conèixer a la resta de la humanitat. Entre aquestes obres hi ha els següents llibres: *Vedes*, *Upanishads*, *Brahmanas* i *Aranyakas*.
- *Smriti*: És un grup de textos que hom considera que han estat elaborats sota inspiració divina, però sense la mateixa autoritat que els textos *sruti*. Els principals títols de la literatura *smriti* són: *Mahabharata*, *Ramayana* i *Puranas*.

Ritus més importants

No existeixen unes cerimònies úniques que tots els hinduistes segueixin de manera unitària; cada grup estableix les pràctiques rituals que considera més adequades en funció de les seves característiques. Alguns dels rituals que es duen a terme són:

- *Mantres*: recitació de determinades fórmules sagrades (normalment en sànscrit) considerades plenes d'energia divina.
- *Puja*: ofrena d'aliments, flors, encens o diners a la imatge d'una divinitat.
- Altres ritus relacionats amb les imatges de les divinitats (rentar-les, treure-les en processó, guarnir-les, etc.).
- *Bhajan*: cant ritual dedicat a la divinitat.
- *Meditacions*: els hinduistes practiquen diferents formes de meditació, alguns reciten *mantres* interiorment, altres intenten mantenir la seva ment en silenci, sense pensar en res.
- *Tantries*: apareguren a partir del segle vi dC. Es considera que permeten, per mitjà de visualitzacions o de cants, desenvolupar certes capacitats.

A més, l'hinduisme també ha donat lloc al *ioga*, un conjunt de tècniques psicofisiològiques destinades a aconseguir l'experiència de l'alliberament, conjunt de tècniques que s'ha fet enormement conegut a les nostres latituds.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

En l'hinduisme la figura del guru o mestre juga un paper central. El mestre s'encarrega d'orientar la vida espiritual del creient i li proposa les pràctiques que considera més adequades en cada moment.

Organització

Generalment, els hinduistes s'agrupen al voltant de la figura d'un guru, a partir de la qual es generen diferents organitzacions. No hi ha cap òrgan que coordini els hinduistes a nivell mundial. A Catalunya existeixen diverses entitats d'inspiració hinduista, que actuen de manera independent i sovint sense tenir contacte entre elles.

Celebracions específiques

Les festivitats hinduistes poden variar molt en funció de la comunitat, la tradició de cadascú o la zona geogràfica d'origen. Tanmateix, algunes de les festivitats més importants són *Holi* o celebració de la primavera, que té lloc al voltant del mes de març, i *Dipavali* o festa de la llum, que s'escau cap a l'octubre, i és la festa d'adoració de la deessa *Laksmi* i dels déus *Rama* i *Krishna*. Durant aquesta festivitat hom acostuma a il·luminar les cases amb petites llànties, fet que ha acabat donant nom a la festa. Ambdues festivitats segueixen el calendari lunar.

Prescripcions alimentàries

Els hinduistes no mengen vedella, i molts són lacteo-vegetarians, és a dir, rebutgen el consum de carn i d'ous i s'alimenten de vegetals, de llet i dels seus derivats. Tenen prohibit el consum d'alcohol i, sovint, mostren reticències a l'hora de consumir alls, cebes, alguns tipus de bolets, te i cafè.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

SIKHISME

La religió sikh va sorgir al segle xv a la regió índia del Panjab i considera que Déu es va revelar a Guru Nanak Dev Ji (1469-1539). Guru Nanak fou succeït per nou gurus més. El darrer d'aquests gurus, Guru Gobind Singh, va establir com a guia etern i infal·lible de la comunitat sikh un llibre sagrat anomenat *Guru Grant Sahib*, que fonamentalment recull un conjunt d'himnes i pregàries elaborats pels deu gurus sota la inspiració d'un únic esperit.

El sikhisme és la cinquena religió en nombre de seguidors arreu del món. Tot i que és una religió d'implantació recent, a Catalunya ja hi ha diversos milers de persones, pràcticament totes procedents de l'Índia, que se'n declaren seguidors.³⁰

Doctrina

Els postulats bàsics del sikhisme són:

- Creença en un Déu únic i totpoderós, d'aparença incognoscible per als humans.
- Acceptació de la idea de la reencarnació. Tanmateix, a diferència de l'hinduisme o del budisme, el sikhisme considera que els humans poden aconseguir l'alliberament de la roda de reencarnacions en el transcurs d'una sola vida.
- Creença en la llei del *karma*, allò que determina el destí dels humans d'acord amb les accions de cadascú en el passat.
- Idea que el « món sensible » (*maya*) no és tan sols una il·lusió, sinó una realitat on també s'hi pot copsar la imatge de Déu.

Llibres sagrats i textos fonamentals

La doctrina sikh està recollida en un llibre sagrat anomenat *Guru Grant Sahib*. És considerat el guia etern i infal·lible de la comunitat sikh i, per tant, ningú no està autoritzat a introduir-hi cap mena de variació.

30. Entre els sikhs és habitual donar indistintament els mateixos noms a nens i a nenes. Tanmateix, el nom es completa afegint la partícula *Singh*, en el cas dels nens, i *Kaur* en el cas de les nenes. Les partícules *Singh* o *Kaur* no indiquen, per tant, la pertinença a una mateixa família.

Ritus més importants

Els sikhs fan tres pregàries al llarg del dia (abans de l'alba, a la posta de sol i abans d'anar a dormir). El diumenge al matí solen celebrar una cerimònia llarga al temple sikh, anomenat *gurdwara*.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

En el sikhisme no hi ha cap figura semblant a la d'un sacerdot. El *granti* és la persona que s'encarrega de llegir el *Guru Grant Sahib* al temple. Sovint també és qui s'encarrega de donar assistència religiosa als malalts en moments determinats.

La màxima autoritat de la comunitat sikh correspon al *Jatedar*, la persona que s'ocupa de l'*Akal Takht* o «tron etern», un temple situat a la ciutat d'Amritsar (Panjab, Índia).

Organització

No hi ha una estructura jeràrquica que organitzi els sikhs que es troben arreu del món. Malgrat que en determinades àrees existeixen associacions de temples que han esdevingut molt poderoses, en principi, cada *gurdwara* és plenament independent. Internament, cada *gurdwara* sol organitzar-se mitjançant una junta directiva amb un president, els càrrecs de la qual no necessàriament han de desenvolupar funcions religioses.

Celebracions específiques

Els sikhs tenen el seu calendari propi, el *Nanakshahi*. A partir d'aquest calendari determinen les seves festivitats, d'entre les quals en destaca la festa del naixement del seu fundador, el Guru Nanak, a mitjans de novembre, el *Baisaki* (13 o 14 d'abril), que commemora la creació de *khalsa*, un orde religiós-militar sikh, i el *Divali* (octubre-novembre), que rememora l'alliberament d'un guru sikh del seu captiveri. En aquestes jornades, es reparteix en els temples un pastís ritual anomenat *Karah prashad*, tal com es fa en les celebracions de cada diumenge.

Prescripcions alimentàries

Tot i que és matèria de discussió si es tracta d'un precepte religiós o no, força sikhs són vegetarians. En aquests casos, el consum d'ous també és rebutjat.

Així mateix, com a influència de l'hinduisme, entre els sikhs s'ha estès el costum de no menjar carn de vedella, fins i tot entre els que no són vegetarians.

Els sikhs tenen prohibit el consum d'alcohol.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

Els sikhs poden triar formar part del *khalsa*, un orde religiós creat pel desè guru sikh, amb l'objectiu de preservar l'essència del sikhisme davant de qualsevol adversitat. Quan un sikh s'uneix al *khalsa*, es du a terme una cerimònia especial anomenada *amrit*. Els sikhs que han dut a terme aquesta cerimònia són anomenats *amritdaris*. En canvi, els que no l'han dut a terme, s'anomenen *sahidaris*. Els *amritdaris* porten sempre uns elements rituals coneguts com les 5 «kas»:

- *Kesh*: cabell i barba sense tallar. Lligat a aquest compromís, els homes vesteixen un turbant per tal de mantenir els seus cabells nets i cuidats.
- *Kangha*: una pinta de fusta.
- *Katxera*: un tipus específic de roba interior.
- *Kara*: un braçalet d'acer.
- *Kirpan*: una daga.

Alguns nens sikhs no es tallen el cabell, i el porten recollit en un monyo i cobert amb un tros de roba, anomenada *ramal*.

TESTIMONIS CRISTIANS DE JEHOVÀ

Testimonis Cristians de Jehovà és el nom amb què actualment es coneix l'entitat religiosa que va organitzar el ciutadà dels Estats Units Charles Russell l'any 1886. A Catalunya, actualment hi ha més de 30.000 membres dels Testimonis de Jehovà.

Doctrina

Alguns dels principis sobre els quals es basa la doctrina dels Testimonis de Jehovà, i que els diferencien de la resta de tradicions religioses d'arrel cristiana són:

- La no-creença en la Trinitat: hi ha un sol Déu, Jehovà, i Jesús és el primer ésser que Déu ha creat; per tant, Jesús no és Déu, sinó la primera creació de Déu; l'Esperit Sant no és un ésser que té entitat personal, sinó la força activa que Déu pot exercir.
- La creença en la imminència de la segona vinguda de Crist.
- La creença que una quantitat indefinida de persones de totes les èpoques, cultures i societats, sobreviuran a la fi d'aquest sistema i viuran al Regne de Déu a la Terra; i que hi haurà alguns escollits que passaran a ser «co-governants» al costat de Crist.
- Creença que la mort és material i espiritual. Negació de l'existència d'un infern al qual hagin d'anar les persones que no han estat salvades; el destí d'aquestes persones és la no-existència. Creença en la resurrecció a la terra de la major part de les persones mortes, amb la possibilitat que visquin per sempre en un planeta paradisiac.

De la interpretació bíblica que fan els Testimonis Cristians de Jehovà, en deriven alguns principis doctrinals que es tradueixen en pràctiques i comportaments quotidians específics. Així, basant-se en el precepte d'abstinència de sang, consideren que les transfusions de sang són pràctiques que vulnereu la voluntat de Déu. Això es tradueix en una negativa general a rebre transfusions de sang.

La interpretació de la Bíblia els du, també, a practicar força radicalment la neutralitat política. Això els condueix no tan sols a no votar i a no jurar bandera, sinó també a oposar-se a fer el servei militar, a agafar armes i a col·laborar amb l'exèrcit en situacions de conflicte o de guerra declarada. En aquests casos els Testimonis Cristians de Jehovà opten per un exercici radical de la no violència i de l'objecció de consciència.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llibre sagrat dels Testimonis de Jehovà és la Bíblia, de la qual han elaborat una traducció pròpia a partir del text més antic disponible. Els testimonis també dediquen bona part del seu temps a l'estudi d'altres llibres d'exegesi bíblica i de les revistes *La Atalaya* i *¡Despertad!* que edita la pròpia organització.

Ritus més importants

Els Testimonis de Jehovà consideren que Crist únicament va instituir dos ritus talment dits:

- *El Baptisme*: es realitza per immersió horitzontal i en l'edat adulta.
- *El Sopar del Senyor*: serveix per commemorar la mort i la resurrecció de Jesucrist. Aquesta cerimònia és purament simbòlica en tant que cap membre pren generalment el pa i el vi. Aquest és un privilegi que es reserva a aquells que es consideren ungits.

Tot i que no són pròpiament ritus, els testimonis acostumen a dur a terme una sèrie de reunions al llarg de la setmana:

- *Estudi bíblic*: en aquesta reunió es llegeixen determinats llibres i es comparen amb la Bíblia. Generalment es du a terme en cases particulars.
- *Escola del ministeri teocràtic*: els diversos membres de la congregació fan unes breus intervencions de cinc minuts al voltant de la Bíblia. Aquesta activitat té com a finalitat el perfeccionament de les seves habilitats a l'hora de presentar els continguts bíblics.
- *Reunió de servei*: té dues parts. En la primera es fan els anuncis de la congregació. En la segona, es fan suggeriments i s'expliquen mètodes útils a l'hora d'anar a predicar per les cases.
- *Reunió pública*: un membre de la comunitat fa un discurs d'aproximadament 45 minuts al voltant d'un tema bíblic.
- *Estudi de La Atalaya*: un ancià o un serf ministerial fa la lectura pública d'un article d'aquesta revista, incloent-hi diverses preguntes que els assistents han de respondre.

Així mateix, al llarg de l'any els testimonis es reuneixen en algunes ocasions amb les altres congregacions del seu circuit i districte.

Autoritats religioses i/o persones consagrades al culte

Entre els Testimonis de Jehovà no existeix un personal religiós com a tal, sinó únicament responsables de diferents nivells organitzatius. Allò que més s'hi podria assemblar és la figura de l'*ancià*, tot i que cal deixar clar que la seva tasca no és la de fer d'intermediari amb Déu, sinó únicament dirigir les reunions d'estudi que du a terme cada congregació.

Organització

Els Testimonis de Jehovà afirmen que estan organitzats en una estructura jeràrquica composta per onze nivells, al capdamunt de la qual hi situen Crist i el propi Déu.

- Publicadors: tots els testimonis de Jehovà.
- Congregacions: unitat bàsica d'organització dels Testimonis de Jehovà. Les congregacions es reuneixen al llarg de la setmana en els Salons del Regne per estudiar la Bíblia, per predicar la fe, etc. Són dirigides pels ancians, tot i que també pot haver-hi serfs ministerials que s'encarreguin de determinades àrees d'activitat. Molt sovint, dues, tres o quatre congregacions utilitzen un mateix Saló del Regne en dies alternatius.
- Circuit: conjunt d'unes vint congregacions al capdavant del qual hi ha un superintendent de circuit.
- Districte: unitat d'abast regional dirigida per un superintendent de districte. Catalunya està integrada en dos districtes, dels quals també formen part les congregacions de l'Aragó i de les Illes Balears.
- Sucursal: ens d'abast estatal, al capdavant del qual hi ha un Comitè de sucursal, compost per diversos superintendents, que tenen un coordinador o president.
- Zona: abasta diversos països d'una mateixa àrea geogràfica. Compta amb la figura d'un superintendent de zona.
- Consell rector: comitè estable format actualment per onze membres unguits.³¹ És l'encarregat d'establir les directrius terrenals de l'organització; des dels aspectes més globals fins als més concrets.

● ● ● ● ●
31. Es consideren «ungits» aquells fidels que formarien part de les 144.000 ànimes que, segons indica l'Apocalipsi 7:4-8 i 14:1-3 composarien el poble redimit d'Israel. Segons la doctrina dels Testimonis Cristians de Jehovà, han de rebre el tron i la naturalesa divina i passar a formar part del cos de Crist.

Celebracions específiques

Els testimonis de Jehovà commemoren la Mort de Jesucrist, el dia 14 de *Nissan*, mes del calendari jueu, que habitualment s'escau al març o a l'abril.

Prescripcions alimentàries

Per als testimonis de Jehovà, és molt important que no hi hagi sang en cap dels aliments que consumeixen. També tenen prohibit el consum de tabac i de drogues.

Preceptes i costums en les formes de vestir que puguin afectar l'alumnat

No hi ha indumentària específica.

BIBLIOGRAFIA

Webs

Direcció General d'Afers Religiosos:

<http://www.gencat.cat/vicepresidencia/afersreligiosos>

Departament d'Educació:

<http://www.gencat.cat/educacio>

<http://www.xtec.cat/lic>

Publicacions

CANET, E.; PUIG, J. i VILASECA, P.: *Escola, Religió i Poder. El trencaclosques que no encaixa*. Barcelona, Viena Edicions, 2008.

CANIMAS, J. i CARBONELL, F.: *Educació i conflictes interculturals. Primum non nocere*. Vic, Eumo Editorial / Fundació Bofill, 2008.

ESSOMBA, M.À.: *Liderar escuelas interculturales e inclusivas*. Barcelona, Ed. Graó, 2006.

FORTEZA, M. i GÓMEZ, J. (eds.): *Cultura religiosa a l'escola. Jornades internacionals sobre una assignatura aconfessional*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2008.

ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M.M. i IGLESIAS, A.: *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània, 2004.

MELLONI, X. i PIÑEIRO, F.: *Pedagogia del Pluralisme Religios. Una proposta metodològica*. Barcelona, Edebé, 2008.

TORRADEFLOT, F. (ed.): *Diàleg entre religions. Textos fonamentals*. Barcelona, Trotta, 2002.

Guia: l'alimentació saludable a l'etapa escolar. Barcelona, Departament d'Educació i Departament de Salut, Generalitat de Catalunya, 2005.

<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIUS/alimentacio.pdf>

Vine a la festa. Dossier per al professorat / Vine a la festa. Activitats per a l'alumnat, Barcelona, Unescocat i AUDIR, 2008.

Calendari interreligiós. Barcelona, Unescocat, 2009 (editat anualment).

Si voleu més informació podeu adreçar-vos a:

Direcció General d'Afers Religiosos
Departament de la Vicepresidència
C. Sant Honorat, 1-3, 2a planta A
08002 Barcelona
Tel.: 93 567 68 61
Fax: 93 567 68 68
dgar.vicepresidencia@gencat.cat
<http://www.gencat.cat/vicepresidencia/afersreligiosos>

Direcció General de Planificació i Entorn
Departament d'Educació
Via Augusta, 202-226
08021 Barcelona
Tel: 93 551 69 00
Fax: 93 241 53 42
dgpie.educacio@gencat.cat
www.gencat.cat/educacio

ISBN: 978-84-8334-999-1

9 788483 349991

Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència

<http://www.gencat.cat/vicepresidencia/afersreligiosos>

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

<http://www.gencat.cat/educacio>

www.gencat.cat

Establiment: 0,33€. Cost/min: 0,087€
Tarifació per segons. IVA INCLOS